

1700.
1877.

Ч

122.

ПРОСВѢТА

КНИЖКА
НИКОЛАЕВЪ
И ЦОВСКИ

СЕРЕДЪ
ЛЕДОВАТОГО МОРЯ
Цѣна 15 кр.

Рѣкъ 1890.
Книжочка 3.

Въ тов. „Просвѣта“ улица Вѣрменська ч. 27. можна достати:

I. КНИЖКИ ДЛЯ НАРОДУ.

24. Житє честного чоловѣка	10 кр.
25. XII пѣсней о св. Николаю	5 "
26. Якъ ярмаркувавъ Тарась	6 "
27. Добре роби, добре буде	7 "
28. Мотыль, читанка для руского народу	10 "
29. Старый Ефремъ, Н. Устїяновича	10 "
30. Що насъ губить, Ст. Качалы	12 "
32. Росказы про небо и землю	12 "
33, 34. Росказы про силы природы, Ч. I. и II. по	12 "
35. Вексель и лихва, паша бѣда	12 "
36. Оповѣданє о житю св. Бориса и Глѣба.	10 "
37. Житє Т. Шевченка	14 "
38. Повѣстки для дѣтей	15 "
39. Що то таке провизорїя?	8 "
40. Сестра. Оповѣданє М. Вовчка	5 "
41. Байки Павла Свого	12 "
42. Трийцять лѣтъ тверезости	20 "
43. У пропасть дорога ховзка	18 "
44. Вѣнокъ	8 "
45. Нива	10 "
46. Пасѣка	14 "
47. О управѣ рослинъ господарскихъ	20 "
48. Про житє	8 "
49. Зоря	12 "
50. 52, 56. 70. 80, Исторїя Руси ч. I. 15 кр., ч. II. 13 кр. ч. III. и V. 18 кр., ч. IV. 16 кр.	
59. Паша душа въ господарствѣ	25 "
60. Веснишка, читалочка для малыхъ и старыхъ	15 "
64. Ленъ и конопля	14 "
65. Мертвенкій великдень	8 "
66. Рогата худоба	35 "
67. Житє св. великомучен. и лѣкаря Панталеймона	10 "
68. Помбчъ власна Смайлєса. Часть I.	15 "
78. Споминки про житє Волод. Барвѣвнського	23 "
79. Вѣдкрыте Америки	12 "
81. Про законъ о товариствахъ	30 "
84. Житє св. Евстахїя	10 "
89. Исторїя Украины: Полуботокъ и Кальнишевскїй	7 "
90. Ставропигїйске Брацтво	16 "
91. Праведный Товїя	8 "
92. Про хованє свиней	30 "
93. Оповѣданє про рослины, О. Степовика	30 "
95. Маркїянъ Шашкевичъ. Про его житє и письма	18 "
96. Зъ науки господарства	10 "
98. Географїя Руси, зъ мапою	45 "
99. Децо о садѣвництвѣ	12 "

1760.

СЕРЕДЬ ЛЕДОВАТОГО МОРЯ.

В. Чайченко 1877.

ОПОВѢДАНЕ.

Б/4.0/217

Написавъ

В. Чайченко.

КНИРТАКЪ
НИКОЛАЕВИЧЪ
ГОЦОВСКИЙ

У ЛЬВОВЬ 1890.

Коштомъ и заходомъ Товариства „Просвѣта“.

Зъ друкариѣ Товариства имени Шевченка
пѣдъ зарядомъ К. Беднарского.

1871
1872
1873
1874
1875

1876
1877
1878

КНИЖКА
НИКОЛАЙ
КОЦОВСКИЙ

I. Водѣздъ.

Дико и похмуро на півночи въ Россіи біля великого північного океану (дуже великої води). Тамъ лѣси великі, пущѣ и нетрѣ густо поросли по краинѣ, а де лѣсовъ нема, простягають ся болота и багна. Сумна и непривѣтна краина, сумно и непривѣтно жити людемъ по надъ симъ холоднымъ моремъ-океаномъ. Коротке тамъ лѣто а довга зима зъ лютими морозами, гуртовинами та глибокими снѣгами. Не поле тамъ годує людину а море, не хлѣбъ тамъ сѣє чоловѣкъ а ѣде у небезпечне море ледовате, бє великі рыбы або киты (велерыбы) и зъ того жиє. Та важка то праця. Часто и густо не вертають ся люде зъ моря до дому, — гинуть вѣдъ бурѣ, вѣдъ криги та вѣдъ иншого лиха. Але не лякають ся сего люде и смѣливо идуть у небезпечне море шматка хлѣба собѣ шукаючи.

Була весна. Рѣчка Двина північна поламала кригу, стугонить и жене свои темні хвилѣ у бурхливе Бѣле море. На нѣй ажъ біля самого моря стоить мѣсто Архангельскѣ. А ще далѣ до моря — островець Соломбало. На Соломбалѣ всѣ береги водою поняло, а край берега хитають ся (великі човна) кораблѣ: скоро мають ѣхати въ море. Та вже и поѣхали деякі, а се ще одинѣ чималій двохщогловый (двохмаштовый) корабель выѣздити лагодить ся. Звавсь вѣнѣ „Швыдкій“ и выѣздивъ бити киты. Корабель бувъ добрый, уся снасть

нова; харчу узято бѣльш нѣж на рѣкъ, — бояли ся що може де въ морі зимувати доведе ся. Харчъ бувъ: сухарѣ, солонина, горѣвка або и румъ, горохъ, бѣбъ, пшоно, крупы и всячина. Узали и воды до питя хочъ и не багато, бо воду до питя можна було добувати и зъ морской солонки. Були и лѣки усякѣ вѣдъ хоробы, званої цинга. Для мисливства були гарпуны, лопаты залѣзні, острѣ сокиры, гаки усякѣ. Корабель бувъ одного богатого купця и добре бувъ улаштований.

Старшій на кораблеви — шкиперъ — бувъ старый мореплавецъ. Добре вѣдъ знавъ море, бо часто по нему ѣздивъ. Матросы тежъ були народъ до моря звыйкый добре. А найбѣльш зъ нихъ море знавъ о той стерничій, що теперъ біля стерна стоить, корабель керуе. Не старый ще бувъ чоловѣкъ стерничій, рокѣвъ 35, а видко було, що знающій зъ него мореплавецъ бувъ, бо зручно, спокѣино и впевнено коло свого дѣла новертавъ ся. Тай обличемъ вѣдмѣнный вѣдъ иннихъ бувъ: то все бѣлі та рудѣ широкобородѣ облича, величезнѣ и дужѣ тѣла, а сей на зрѣсть хочъ и высокѣй, та ставнѣйшій, стрункѣйшій якось; чорняве обличе у него зъ довгими вусами безъ бороды, темно-карѣ очѣ острѣ але спокѣйнѣ; обличе тежъ спокѣйне, мовъ гордетрохи. Его звали Гордѣемъ Колосенкомъ.

Гордѣй Колосенко бувъ письменный и розумный чоловѣкъ. Вѣдъ бувъ сирота, зъ малку пѣйшовъ у важку працю, багато перетерпѣвъ. Вѣдъ ѣздивъ тюленѣ (псы морскѣ) бити, а теперъ уже ось 6 рокѣвъ плавае на тыхъ корабляхъ, що ѣзять киты бити. Вѣдъ добре знавъ море, ще краще умѣвъ корабель керувати. Тымъ его охочо на кораблѣ наймали и давали плату добру.

Теперъ вѣдъ стоявъ біля стерна, а навкруги него

метушивъ ся народъ розпускаючи вѣтрила, щобъ выѣздити. Шкиперъ гукнувъ.

— Рушай!

Корабель рушивъ зъ мѣся. Вѣтеръ напруживъ вѣтрила и пѣгнавъ судно (човно). Всѣ перехрестились передъ далекою дорогою. А корабель ишовъ и хвилѣ весело хлюпали ся объ него, а на нихъ зверху бѣлый шумъ крутивъ ся. Чайки кигичучи сновигали надъ кораблемъ, мовъ прощаючись зъ нимъ. А берегъ далеко вже зѣоставъ ся позаду. Вѣтеръ бувъ погожій и тымъ на корабли поки мало було работы: хто сидѣвъ, хто лежавъ на чердацѣ, хто тягъ люльку слушаючи, якъ балакали товаришѣ, а хто вже и кунявъ; — приспавъ его шумъ невгавучихъ хвилъ. Тѣльки суворый стерничій остро дививсь у далину своими карыми очима, не знимаючи руки зъ стернового колеса.

Р. А. = 1877.

III. У дорозѣ.

Уже чимало проплывъ корабель, поминувъ Бѣле море и выплывавъ у широкій пѣвнѣчный океанъ. На кораблеви було де-кѣльки новыхъ матросѣвъ, котрї вперше тѣльки выѣхали у море. За увесь сей часъ они могли придивити ся до него и порозпытувати ся и про море и про киты и про все у своихъ товаришѣвъ, бувалыхъ мореплавецѣвъ. Найцѣкавѣйшій зъ нихъ бувъ молодой хлопецъ Иванъ, котрый недавнечко забривъ до Архангельска и теперъ опинивъ ся на кораблеви. Все его зацѣкавлювало навкруги, на все вѣнъ роздивлявъ ся своими голубыми веселыми очима, про все розпытувавъ ся у товаришѣвъ. А проте ему було трохи страшно, якъ слухавъ вѣнъ про всякій небезпеч-

ности на мори. Одного разу вѣнь слухавъ, якъ розказували, що корабель розбило на мори, и не поводи скрикнувъ :

— Охъ страшно-жь Господи!

Гордїй бувъ тутъ. Вѣнь глянувъ своїми острыми очима на хлопця и трохи сердито промовивъ :

— А коли страшно, такъ чого ишовъ? Сидѣвъбы дома на печи!

Обличе у Ивана трохи мовъ засмутило ся. Але вѣнь заразъ же потрясъ головою и весело промовивъ :

— Та я не бою ся... А ити було треба, нѣякъ не можна не ити було...

— А що хиба? — спытавъ Гордїй. — Хиба иншой роботы не було?

Иванъ помовчавъ, далѣ каже :

— Була, та думавъ, що тутъ выгѣднѣйше...

— А звѣдкѣля ты?

— Верстовъ пятьдесятъ вѣдъ Архангельска.

Гордїй знову пытае ся :

— Чого-жь ажъ сюды залѣзъ?

— Такъ. Дома у насъ сутужно... убого. А я сирота, нѣчого нема — я и пѣшовъ — може що зароблю. Тѣльки мати стара у мене — ледви ходить. Може Богъ дастъ, привезу заробѣтокъ — буде вѣй спѣкнѣйше, — розказувавъ Иванъ.

— Сирота? спытавъ Гордїй и ласкавѣйше глянувъ на хлопця. Вѣль згадавъ, якъ самъ колѣсь сиротою тынявъ ся безъ шматка хлѣба. Вѣнь и пытае ся : А бѣльшь нѣякого роду нема.

Иванъ каже : „Нема... Нѣ, есть... Нѣ, роду нема! И почервонѣвъ трохи Иванъ.

Одинъ матросъ засмѣявъ ся и сказавъ : „Мабутъ мила яка зѣстала ся дома.“

А другій додавъ: „То вѣнъ буде тутъ по нѣй плакати!“ И вѣнъ зареготавсь, а за нимъ и другі матросы. Иванъ почервонѣвъ ще дужче.

Гордій каже: „Ну, чого напали ся на хлопця? У кожного дома щось миле зѣстало ся“ — и вѣнъ ласкаво глянувъ на Ивана.

Иванъ зрозумѣвъ сей поглядъ и зъ того часу улюбивъ Гордія, а Гордій его. Якъ тѣльки була вѣльна хвилинка, то Иванъ такъ и бѣжить до Гордія, розпытує ся то про се, то про те. Вѣнъ було каже:

— А вже сверблять у мене руки зъ тыми китами побити ся! Та доси и нема! Хочъ бы побачити, а то ще и не бачивъ сеи рыбины.

Гордій каже: „Хиба китъ то рыба? то тѣльки его такъ звать рыбою, а вѣнъ не рыба а звѣрь.“

Иванъ дивує ся „По? А чого-жь вѣнъ у водѣ живе?“

Гордій вѣдмовляє: „Того, мабуть, що ему краще у водѣ. Нема въ него такихъ нѣгъ, щобъ ходити чи лазити, а вмѣе вѣнъ добре плавати. А все-жь дыхає вѣнъ не жабрами якъ рыба, а легенями якъ людина. Тымъ вѣнъ и не може по всякъ часъ у водѣ бути, а повиненъ на деякій часъ выринати зъ воды, щобъ подыхати воздухомъ. Не рыба вѣнъ а звѣрь, и дѣтей своихъ, якъ звѣрь, самиця молокомъ годує.“

Иванъ пытає ся: „А великій китъ що ѣсть? Мабуть, здоровенну рыбу?“

Гордій каже: „Де тамъ тобѣ! Китъ хочъ и великій звѣрь, хочъ и паща у него така, що цѣлый човень туди зъ людьми уѣхавъ бы, а глотка у него така маленька, що въ неи ледви руку простромишь. Та и зубы бувають тѣльки у молодыхъ китѣвъ, а потѣмъ выпадають, а замѣсть нихъ выростає у него въ ротѣ сотъ

чотыри роговыхъ палокъ, — кожда мало не два сажень завдовшки а у пѣвъ вершка завширшки. Сѣ роговѣ палѣ звуть ся вусъ китовый.

— А на що-жь они ему?

— Слухай-же! Якъ схоче ся ему ѣсти, вѣнь роззавить рота, набере въ него воды, скѣльки влѣзе, а тодѣ и выпускае еѣ крѣзь той вусъ — вода вытече, а усяка дрѣбна рыбка, мякуны, раки, то всѣо зѣстае ся за вусами у ротѣ, и китъ тымъ живить ся.

— А сердытый китъ?

Гордѣй каже: „Та де тамъ тобѣ! Вѣнь дуже боязкѣй та ще и дурный, мабутъ. Дарма, що вѣнь великѣй, а инодѣ якъ нападуть на него акулы... ся рыба люта а зубы у неи дуже острѣй, такъ якъ нападуть на него, — табуномъ за нимъ и плывуть, такъ и рвуть зѣ него шматками сало. Инодѣ забють, загрызуть его такъ, що и здохне китъ.“

Зновъ пытае ся Иванъ: „А великѣй китъ, дядку?“

Гордѣй каже: „Дорослый бувае сажень 8 або и 10, а вширь 5 або 6 сажинѣвъ“.

— Отъ хочъ бы скорѣйше побачити его!

— Не журись, побачишь!

Ш. КИТЫ.

Проминуло ще два дни и Иванъ справдѣ побачивъ кита. Вартовый матросъ що дня стоявъ на щоглѣ и дививсь, чи не видко де китѣвъ. Одного разу, уже въ обѣдъ, вѣнь гукнувъ: „Киты!“

Усѣ кинулись на чердакъ дивити ся. Праворучъ вѣдѣ корабля, на схѣдѣ, верстовъ за пять плыла купа якыхсь величезныхъ темныхъ тѣлъ. Они широко разби-

вали хвилю, розсѣкаючи воду хвостами. Они плыли швидко. Шкиперъ гукнувъ :

— Готуйсь! Обглядѣть гарпуны, чи добре до вѣрвовокъ попривязуваній! Мотовила наготувати! Спускай човны! Сѣдай по шестеро чоловѣка у човень!

Усе заворушилось, заметушилось. Чотыри човны высѣли при боцѣ въ корабля. Ихъ миттю поспускано на воду. У кождый сѣло по шестеро чоловѣка. Човны рушили. Спереду въ човнѣ стоявъ гарпунаръ, — той, що кита гарпуною бе. У него въ рукахъ гарпуна. Се ратище залѣзне остре зъ зазубнемъ на кѣнци. Зазубень на те, щобъ якъ ударишь кита, такъ не вырвалась гарпуна назадъ. До гарпуны привязана вѣрвовка.

Иванъ тежъ потрафивъ на одинъ човень. На тому човнѣ порядкувавъ старый китобієць — Панась.

Матросы зъ всеи силы громадились. Човны кинули, якъ птицѣ. Панась каже :

— Не плещѣть веслами! Не нахиляйтесь упередъ хлопцѣ! Та глядѣть, щобъ мотовило не зайнялось, якъ почне китъ вѣрвовку тягти.

Отъ уже и киты близко. Вони плывуть, та мабуть и не помѣчають човнѣвъ.

Панась каже : „Обережнѣйшь пѣдѣздѣть! Та збочѣть трохи, збочѣть, а то якъ пѣдѣдемо китови пѣдъ хвѣсть, то такъ лусне, що тѣлько самі трѣсочки вѣдъ човна зѣстануть ся.“

Спереду бувъ наибѣльшій китъ, — сажень у 10 завдовшки. Вѣнъ плывъ и кивавъ головою у гору и у низъ. Голова була страшенно велика — за того третина усього тѣла. Заразъ коло головы, по обохъ бокахъ тѣла, були плавники. Трохи высше надъ плавниками невеликій очи. Величезна морда розкрыла ся. Видко було, якъ усякі дробнї тварючки морскї поначѣплю-

вали ся ему до губи, до вусовъ. Мабуть ихъ уже багато набрало ся у ротъ. Вонъ стуливъ губы, вычвѣркнувъ воду и твань морску. Потомъ ковтнувъ и мабуть вѣдразу проковтнувъ усе те у свое величезне черево. Сеи-жь хвилины де-кѣлька чайокъ кричучи сѣли китови на широку спину. У спинѣ у кита кублили ся тысячѣ усякихъ дробныхъ тварючокъ. Чайки заразъ почали ихъ выдзьобувати и ѣсти. Величезный хвѣстъ китячій лежавъ не рубомъ, якъ у рыбы, а лежма.

Човенъ смѣливо и обережно пѣдѣхавъ до кита и збочивъ. А зъ другого боку заѣздивъ другій човенъ. Усѣ очей не зводили зъ кита. Панасъ увесь выпроставъ ся. Рука ему напружила ся, пѣдвела ся. Вонъ кинувъ гарпуну. Залѣзо лиснуло на сонци. Остра гарпуна тяжко встромила ся у спину китови. Панасъ гукнувъ: „Назадъ!“

Човенъ кинувъсь назадъ. Китъ здрѣгнувъсь зъ болю, кинувъсь, зѣ всеи силы гупонувъ хвостомъ по водѣ, ажъ хвиля висока встала, и пѣрнувъ у глибъ. Панасъ кричить: „Поливай вѣрвовку!“

Китъ потягъ за собою вѣрвовку. Она такъ швидко закрутила ся на мотовилѣ, що ажъ зашипѣла — отъ отъ займе ся. Матросы заразъже кинулись еѣ поливати. Панасъ тымъ часомъ узявъ другу гарпуну. Пораненый китъ уже вырнувъ зъ моря. Вонъ высоко кидавъ воду у гору и якъ скаженный пльвѣ на вороговъ. Але сеи-жь хвилины Иванъ та Панасъ знову вдарили его гарпунами. А зъ другого боку вдарено его зъ другого човна. Китъ знову пѣрнувъ у воду. Вонъ бѣгъ у водѣ якъ скаженный, тягаючи за собою човна туды и сюды по морю. Такъ тягло ся зъ четверть години. Панасъ тѣльки гукае:

— Щирѣйше, хлопцѣ! держѣть ся дружнѣйшь!
Швыдче женѣть човна! Онъ-онъ вонъ уже выплывае.

И справдѣ китъ вырнувъ знову. Вѣнъ уже бувъ стомлений та змученый. Глибोकї раны пороздирали ся ще бѣльше. Зъ нихъ таки цебенѣла кровь. Широко навкруги почервонѣли вѣдъ крови хвилѣ морскї. Китъ тяжко плавѣ. Вѣнъ помалу выкидавѣ у нѣдрѣ воду, але страшенно розбивавѣ хвилѣ своимъ величезнымъ широкимъ хвостомъ. Ще разъ кинули гарпунарѣ по гарпунѣ. Китъ знову смикнувъ. Але теперѣ вѣнъ вже не пѣрнувъ у воду, а поплывѣ зверху, мовѣ втѣкаючи. Тѣльки силы у него вже не було. Вѣнъ почавѣ плавти тихше; инодѣ зупинявѣ ся, тодѣ кидавѣсь упередѣ, потѣмъ знову стававѣ. Єго почало корчити, то вѣ одинѣ, то вѣ другїй бѣкъ. Вѣнъ разъ-у-разъ бивѣ хвостомъ по водѣ. Човны вѣдѣхали далѣ, щобѣ не втрафити єму пѣдъ хвѣстѣ. Вже зъ нѣдзерѣ єму не цюркала вода. Нарештѣ китъ выпроставѣ ся увесѣ и важко лѣгъ на бѣкъ — ажѣ черево єму на половину заяснѣло зъ воды. Вѣнъ бувѣ мертвый.

Човны пѣдѣхали. Одинѣ матросѣ выскочивѣ зъ човна и злѣзъ на кита по єго крутому бокови. Шкура на китови була слизка. Щобѣ чоловѣкъ не впавѣ у море, у него пѣдошвы на чоботяхъ пѣдбитї були острыми шпильками. Вѣнъ а за нимъ и другї матросы зацепили гаками кита, и два човны потягло єго до корабля.

Але двомъ другимъ човнамъ не такѣ пощастило. Они вже вбили кита. Та якось одинѣ човенѣ необережно пѣдѣхавѣ до хвоста. Китъ ляпнувъ хвостомъ и розбивѣ човенѣ на трѣсочки, а самѣ пѣрнувъ. Шестеро матросѣвъ поглинувъ страшный вирѣ, що зробивѣсь вѣдъ того, що китъ пѣрнувъ. Зъ другого човна загукали: „Ратуйте! Люде у водѣ!“

Панасѣ зъ своими товаришами кинувъ убитого кита тягти и мерщѣй метнувъ на помѣчь.

— Гей, братики, поспѣшайте ся, — пропадутъ люде!

Матросы зъ всеи силы гнали човны. Заразъ почали кидати потопающимъ вѣрвовки. Люде хапали ся за вѣрвовки, и такъ ихъ вытягано зъ воды. Пятьохъ вытягли заразъ. Але одинъ потрафивъ саме пѣдъ хвѣстъ. Китъ его дуже вдаривъ, — вѣнъ очманѣвъ и не мѣгъ плывити. Старый Панасъ каже:

— Отъ утоне людина! Треба, хлопцѣ, комусь кинутись та вытягти его зъ воды. Старый я вже ставъ, а то-бѣ и я...

Сеи-жь миттѣ блѣде обличе знову вырнуло зъ воды, руки простягли ся у гору; обличе посинѣло. Чоловѣкъ непритомный розплющивъ очи, хвилину подержавсь на водѣ и потому знову почавъ тонути. Гаятись було нѣколи. Иванъ кинувсь у хвилѣ. Вѣнъ ухопивъ утопленого за волосе и таки вытягъ его на човенъ. Вѣнъ бувъ непритомный. Его почали трусити, качати.

А китъ тымъ часомъ знову вырнувъ зъ воды. Вѣнъ бризкавъ кровю, здрѣгавсь и борсавсь на водѣ. Човны пѣдѣхали до него и не дали ему довго мучитись — заразъ добили. Потягли и его до корабля.

Тымъ часомъ прочунявъ той, котрого вытягнувъ Иванъ. Вѣнъ каже: „Спасибѣгъ тобѣ, Иване! Я тобѣ сего по вѣкъ не забуду.“

А Иванъ каже: „Етъ що тамъ! Сьгодня я тебе, а завтра може ты мене вытягнешь — тутъ усе такъ.“

Уже звечорѣло и всѣ повернулись на корабель. Другого дня шкиперъ звелѣвъ привернути до берега Лопарской землѣ. Корабель знайшовъ затишне мѣсце, и почали требушити китѣвъ. Вѣрвовками на блоцѣ пѣдтягли голову китови трохи въ гору, вѣдрубали ей и стягли на корабель. Тодѣ матросы полѣзли на кита.

Они прорѣзували на нему шкуру и сало у поперекъ аж до мяса смугою завширшь у пять четвертей (3 стѣпъ). Потѣмъ привязали до той смуги вѣрвовку. Три матросы зверху зъ корабля тягли за вѣрвовки. Вѣрвовка тягла зъ кита смугу шкуры и сала. Тѣ матросы, що на китови були, подрѣзували сало залѣзными острыми лопатами. Такъ обѣдрали зъ усього кита шкуру и сало одною довгою стягою. Кѣстки и мясо покинули.

А голову тымъ часомъ стягли на корабель. Зъ неи vyrубали вусъ китовый, — вѣнъ бо иде на парасольки и иншій речъ. Пѣдъ вусомъ бувъ товстый языкъ. Вѣнъ у кита за того не ворущить ся. Вѣнъ бувъ дуже мягкій. Одинъ матросъ упавъ на него, та такъ и вгрузъ у нему, якъ у перинѣ.

Робили весело, смѣючи ся и швидко скѣнчили все дѣло.

Потѣмъ почала ся друга работа. Сало китове рѣзали и топили у величезныхъ казанахъ. Стопивши лѣй — зве ся вѣнъ ворвань (транъ) — наливали у кухвы и ховали у низъ у корабль, у трюмъ.

Зъ бѣльшого кита набрали 80 пудъ вуса и 1700 пудъ сала, а зъ сала натопили 1350 пудъ лою. За се все можна було вторгувати бѣльшь якъ 2 тысячъ рублѣвъ.

День пять такъ топили лѣй, а потѣмъ знову выѣхали у море. Знову вартовый гукнувъ: „Киты!“ Знову поѣхали и вбили двоухъ та ще и одно китеня, що зъ матѣрю плыло. Китобійцямъ щастило. Корабель ѣздивъ побѣля острову Шпѣцбергенъ, за лѣто набивъ китѣвъ багато и бувъ за того повенъ. Треба булобъ вертатись. Але скиперови хотѣло ся ще трошки додати добычъ. Вѣнъ довго думавъ и нарештѣ пѣдѣйшовъ до Гордія и спытавъ: „А скажи по правдѣ, Гордію, якъ

ты думаєшь, чи можна намъ ще разъ китѡвъ пошукати?“

Гордія всѣ поважали за те, що добре вѡнъ знавъ море и шкиперъ часто его пытавъ ся. Гордій помовчавъ и сказавъ: „Глядѣть...“

А шкиперъ допытує ся! „А ты якъ?“

Гордій каже: „Мѣсяць серпень уже кѡнчає ся...“

— Такъ думаєшь, що пѡзно?

— А пѡзно таки.

— А може ще разъ можна?

— Чому не можна? Можна! Та якъ бы чоґо не було.

Каже шкиперъ; „Отъ, Богъ поможе, то и не буде. На небѣ бурѣ не видко. Ще разъ хочъ бы стрѣнути китѡвъ. А якъ що за тыждень не стрѣнемо, то и вернемось.“

Гордій каже: „Глядѣть — ваше дѣло.“

Шкиперъ звелѣвъ ѣхати далѣ на пѡвнѡчь — чи не стрѣнуть ще китѡвъ.

IV. К р и г а.

Корабель рушивъ. Два дни проѣхали и не стрѣли и одного кита. Третього дня вѣтеръ дуже повѣявъ зъ пѡвнѡчи. Вѡнъ почавъ гнати вѡдѣль крижины. Шкиперъ побачивъ, що ѣхати небезпечно. Вѡнъ звелѣвъ повертати назадъ. Але вже вчинила ся буря. Величезнїй хвилѣ здѡймались, якъ горы; корабель кидало то туды то сюды, якъ трѣсочку; вѣтеръ вивъ и ревѣвъ, якъ скажений, рвучи снасть. Корабель трѣщавъ и рипѣвъ. Усю нѡчь мореплавецъ дожидали ся смерти. На ранокъ буря стихла. Але она наробила лиха: она понагонила зъ

півночі багато величезнихъ крижинъ. Вони захарастили усе море навкруги корабля и пхали его зъ усѣхъ бокѣвъ. Інші крижини були великі, якъ горы. Вони були дуже штучні. Здавало ся, що то палаць високій або церква зъ высоченною дзвѣницею пливе. И усе се сіяло и блищало такъ, що здавало ся, мовъбы ті палацы и церкви зъ кришталю чи зъ якого дорогого самоцвѣтного камѣня пороблені. Інші крижини сіяли усякими барвами: червоною, жовтою, зеленою, синьою — усе те вѣдъ сонця. Краса була велика, але краса ся була страшна. Були крижини у кѣльки верстовъ завдовжки; були такі, що саживъ у 30 заввишки. Одна така крижина могла роздавити корабель. Ъхати було страшенно небезпечно. Але стояти було ще небезпечнѣйше. Шкиперъ гукнувъ: „Стерничій! бережи стерна!“

Гордій и такъ берѣгъ. Вѣнъ змучивъ ся за нѣчь керуючи кораблемъ у той часъ, якъ его шарпала буря. Якъ бы вѣнъ не вмѣвъ такъ гарно керувати, стерно давно-бъ поламало. А безъ стерна кораблеви — якъ птахови безъ крыль. Але теперъ Гордій знову стоявъ біля стерна спокійний и дужій, неначе усю нѣчь спавъ. Керувати помѣжъ крижинами було страшенно важко и незручно. Але Гордій знавъ, що якъ помилить ся вѣнъ, то всѣ они загинуть, и керувавъ добре. Усѣ матросы побрали довгі дручки зъ залѣзными накинешниками и вѣдпыхали ними небезпечні крижини. Корабель прийшовъ у такій вузкій прохѣдъ, що облавки кораблеві трохи не терлись объ двѣ величезні крижини, що стояли зъ обохъ бокѣвъ. Пѣшовъ великій снѣгъ. Крижини плыли и трѣщучи розбивались одна объ одну. Крижані грудки такъ и сыпались. Нарештѣ корабель дѣйшовъ до такого мѣсця, зъ которого не було виходу: зъ переду заснувало кригою, а зъ заду шла на корабель величезна

высока крижина. Не можна було ити нѣ у передь, нѣ назадъ. Иванъ стоявъ близко Гордія и сказавъ:

— Господи! Що оно буде?

Гордій вѣдмовивъ: — Що Богъ дасть.

Крижана брыла була вже такъ близко, що ось-ось роздавить корабель. Хтось крикнувъ „Пропадемо!“

— Цыть! гукнувъ шкиперъ. — Вѣдпыхай!

А крижина насувалась на корабель и здавалось, зовсѣмъ нависла надъ нимъ. Шкиперъ знову закричавъ: „Вѣдпыхай!“ Але нѣхто не слухавсь: усѣ поперелякувались и кинулись геть вѣдъ крижины. Але тои-жъ хвилины крижана гора перекинулася и страшенно гупнула у воду. Величезна хвиля линула на корабель облила его и пѣдкинула въ гору. Всѣ скрикнули. Але Гордій зъ всеи силы налѣгъ на стерно и здержавъ корабель. Якъ усѣ поперелякувані глянули на крижану гору, то ей вже не було. Усѣ перехрестили ся.

Иванъ спытавъ у Гордія: „Дядьку, чога се она впала?“

Гордій вѣдмовивъ: „У неи була дуже велика верхня частина. Нижня частина тропки пѣдтанула — тымъ и полехшала. Верхня частина переважила и крижина обернула ся и пѣрнула у воду. Добре, що она поспѣшила ся впасти. А якъ-бы обернулася тропки згодомъ, то впадалъ просто на корабель и раздавилабъ его.

Але-жь проходу не було. Крига тѣсно оточила корабель. Далѣ ити було не можна.

Надъ вечѣръ дуже похолодиѣйшало. А у ранцѣ мореплавцѣ побачили, що крига позмерзала ся. Корабель тежъ умерзъ у кригу. Теперъ вѣнъ бувъ якъ прикованый до неи. Рушити зъ мѣсця було нѣякъ. Можна було тѣльки ждати.

Люде казали: „А може, якъ прожене сю кригу далѣ на пѣвдень, то она тонути-ме, и мы вызволимо ся.“

Але сподѣванки були даремні. Вѣтеръ вѣявъ уже не зъ пѣвночи на пѣвдень а на схѣдъ. Спершу вѣтеръ бувъ невеликій. Але де-далѣ вѣнъ все бѣльшавъ та бѣльшавъ. Крига почала ламати ся. Крижини збивали ся до купы, лѣзли одна на одну, лѣзли на корабель. Знову можна було бояти ся, що они его розмѣзчать. Уже смеркало ся, якъ стерничій вѣдразу скрикнувъ:
— Дивись назадъ! бережись!

Всѣ глянули назадъ и побачили велику стѣну зъ крижанихъ гѣръ, котра летѣла на нихъ, якъ буря. Шкиперъ гукнувъ: „Бережись, вѣдпихай!“

Всѣ кинулись вѣдпихати крижини дручками и всѣмъ, чимъ можна було. А крижини влязли одна на одну и стѣна все вышчала та вышчала. Она дѣйшла до корабля и корабель затрѣщавъ пѣдъ кригою. Частина снасти поламалась. Шкиперъ крикнувъ: „Бережись криги!“

А крига такъ и лѣзла на корабель. Найменшій крижини розбивались, падали до долу и перерѣзували вѣрѣвки на щоглахъ. Люде зъ всеи мочи силкувались вѣдпихати кригу. Де якихъ уже поранено острыми шматками криги. Коли се вѣдѣрвавсь величезный шматокъ криги и вдаривъ просто шкипера. Шкиперъ упавъ. Ту-жь мить величезна крижина, завбѣльшки за корабель, пѣднялась надъ нимъ. Якъ-бы она впала на него, всѣ загинулибъ. А она пѣдняла ся ще выше и похитнула ся. Всѣ скрикнули и вѣдскочили. Коли се корабель вѣдразу пѣдкинуло. Друга крига пѣдѣйшла пѣдъ него, выпхнула его въ гору. Корабель мовъ перекинуло черезъ крижану стѣну. Тамъ вѣнъ зновъ упавъ на кригу, пробивъ еѣ и опинивсь на водѣ.

Всѣ кинулись до шкипера. Але вѣнь бувъ мертвый: ему розбило голову. Всѣ зажурились: шкода було и шкипера, бо вѣнь бувъ чоловікъ непоганий, та ще думали, якъ то они теперъ безъ него выратують ся.

— Вѣчная память! Царство ему небесне! — сказавъ Гордій и перехрестивъ ся. Всѣ перехрестили ся за нимъ. Хтось сказавъ:

— Те и намъ всѣмъ буде.

Всѣмъ зробилося тяжко на серци.

А тимчасомъ крига робила свое дѣло. Она знову облягла увесь корабель. Вѣнь такъ затрѣщавъ, що — здавалось — ось-ось раздавить ся. Люде закричали!

— Ось коли пропадати!

Але пропадати ще було рано. Незабаромъ вѣтеръ утихнувъ, и крига нестала лѣзти одна на одну. Все зупинило ся.

Була нѣчь. Люде пошли у каюты грѣти ся и вѣдпочивати. Шкиперове тѣло узали и положили до него у каюту. Ёго хотѣли завтра поховати.

А хтось сказавъ: „Поховаемъ, якъ ще тѣльки самі живі будемо.“

Але нѣчь проминула спокѣйно.

V. Островъ.

Другого дня у ранцѣ наші мореплавцѣ обглядѣли корабель. Вѣнь бувъ дуже поламаний, и въ нему пробитый бувъ бѣкъ. Вѣнь вже нѣнащо не здатный бувъ — пливти на нему не можна було. Поки всѣ розглядали корабель Иванъ скрикнувъ:

— Гляньте! гляньте! островъ!

Всѣ подивились. Они и не помѣтили, що за нѣчь

ихъ пригнало до островця невеличкого. Корабель стоявъ за того біля берега. По кризѣ можна було зъ корабля на берегъ перейти. Люде пытали ся: „Якій се островъ?“

Але нѣхто не знавъ, де они суть, и не мѳгъ нѣхто сказати, якій се островъ.

Потѳмъ пѳшли усѣ вкупѣ у каюту. Треба имъ було порадити ся. Якъ зѳйшли ся, старій Панасъ сказавъ:

— От-що, братя: заѣхали мы у таке пекло, що хто и знає, чи и вернемо ся до дому. Дуже намъ скрутно буде. Треба намъ у передъ розмѣркувати, що маємъ робити, а то такъ пропадемо.

Усѣ сказали: „Дѣдъ правду каже.“

А одинъ матросъ говорить: „Кажи-жь дѣду, що намъ робити: ты найстарѣйшій, тобѣ и казати.“

А Панасъ каже: „Добре. Я отъ що скажу. Не можна намъ безъ отамана. Насъ дваццятеро чоловѣка. Безъ отамана кожде почне, що схоче, робити. Не буде ладу, буде тѳльки розгардѣашъ, и мы всѣ загинемо.“

А то пытають ся: „А хто-жь буде отаманомъ.“

И почали радитись, хто буде отаманомъ. Однї казали, що Панасъ нехай буде отаманомъ. А Панасъ каже: „Я старій, оберѣтъ молодого. Вы послухайтесь, що я вамъ казати-му. Треба отамана такого, щобъ добре море знавъ и щобъ розумный бувъ. Кращого отамана, якъ Гордїй, нема. Вѳнъ багато ѣздивъ и море добре знає. Треба Гордїя отаманомъ.“

Люде подумали и сказали: „Правда! Нехай Гордїй отаманує!“

А Гордїй каже: „Я отаманомъ буду. Але треба, щобъ вы мене у всьому слухали ся, а то ладу nebude.“

Всѣ заботились, що слухати-мутъ отамана.

Тодѣ Гордїй сказавъ: „Якъ вамъ здає ся, здат-

ний корабель, щобъ пливти въ нему, якъ весна прийде?“

Усѣ кажуть: „Не здатный — ему бѣкъ провалило.“

Гордій каже: „И жити на нему не можна. Якъ тѣльки вѣтеръ знову повѣе, кригу почне знову ламати и корабель зовсѣмъ роздавить и насъ подавить. Треба переходити на островъ жити.“

Усѣ згодились, що Гордій правду каже. Молодші кажуть:

А въ чому жь мы жити-мемъ?

Гордій каже: „Та вже жь треба якось влаштуватись. Розберемо дымъ зъ корабля и зробимо на островѣ хату. Топити у насъ є чимъ: є уголь та и ло-мъ китовымъ топити можна. И вѣсти є що, на зиму стане. А по веснѣ може Богъ корабель пѣше до нашого острову.“

Такъ усѣ и постановили и того-жь дня рѣшили хату почати робити. Але упередъ треба було шкипера поховати. Узяли тѣло и пѣшли по кризѣ на островъ. Тамъ выкопали яму и поховали убитого. У Гордія бувъ молитовникъ и вѣнъ прочитавъ молитву надъ мертвымъ. Тодѣ усѣ перехрестились и пѣшли геть. Усѣмъ було сумно.

Того-жь дня заходились коло хаты. Упередъ треба було обобрати мѣсце, де будуватись. Гордій сказавъ: „Треба на пѣвденнѣмъ боцѣ острову будувати хату, бо вѣдтѣль видѣйше, якъ кораблѣ ити-мутъ.“

Обббрали гарне мѣсце надъ берегомъ, зъ пѣвночи гора єго захищала. Тутъ було затишно. Тодѣ розкидали снѣгъ и вырѣвняли землю. Тымъ часомъ другі ламали корабель и дымъ стягали на островъ. Якъ постягали, почали робити хату. Гордій та ще де-хто умѣли трохи теслювати. Они побрали сокиры и почали робити. Отаманъ змалювавъ плянъ. Хата була чимала, а зъ нею

у купѣ комора. Тамъ хотѣли поскладати увесь харчъ и одежу, що зъ корабля возьмутъ. За два тыжднѣ хата була готова. Въ нѣй попускано вѣкна. Скла не було. Замѣсьць шибокъ заклили вѣкна гладенькими прозорыми крижинами. Свѣтъ крѣзь нихъ проходивъ, хочъ звѣсно, поганѣйше, нѣжъ крѣзь скло. Тодѣ перетягли зъ корабля двѣ грубки, прилаштували ихъ и затопили. Попринесли столы, поробили лавы. Хата стала, якъ хата. Тодѣ почали перетягати харчъ, одежу и все зъ корабля у свою комору. Такъ робили ажъ до Покровы и багато поперетягали. Гордій хотѣвъ бувъ перетягти на островъ лѣй китовый увесь, а тодѣ розѣбрати зовсѣмъ корабель и тежъ перетягати. Але се дѣло тѣльки почали, а въ ночи знову шкварнула буря. Кригу поламало и понесло, а за нею и решту корабля. Якъ бы нашѣ мореплавецѣ зѣстались на кораблеви, то ихъ подавилобъ теперь кригою. Але незабаромъ потѣмъ вдарили такѣ морозы, що не можна було зъ хаты и носа выгнуги. Крига знову обмерзла навкругъ острову. Усѣ сидѣли у хатѣ и грѣлись біля печи. Топлива було у нихъ поки багато, и они холоду не бояли ся.

VI. У хатѣ.

Гордій перенѣсь зъ корабля паперы и книжки. Промѣжъ ними бувъ и календарь. Гордій що-дня одмѣчавъ у нему прожитый день, бо инакше легко можна було заплутатись и погубити днѣ. Такимъ побитомъ наше товариство знало днѣ, знало буднѣ и свята та недѣлѣ. Та работы поки не було богато и въ буднѣ. А про те Гордій встановивъ для всѣхъ однаковый порядокъ. Що дня, повстававши, усѣ ишли вѣдкидати снѣгъ

вѣдъ хаты и прокидати стежку до моря. Хоча сеи стежки не дуже и треба було, алежь Гордій казавъ, що неодмѣнно щодня треба робити деяку роботу на дворѣ, щобъ не причепила ся хороба цинга. Ся хороба буває тѣльки на пѣвночи и дуже люта. Усѣ слухали отамана.

Потѣмъ ишли снѣдати. Снѣдане, обѣдъ и вечерю варило двоє зъ товариства по черзѣ: по тыждняхъ. Кухарями обббрали тыхъ, хто бѣльшь до сего дѣла здатный бувъ. Поснѣдавши кождый мѣгъ робити, хто що хоче. У товариства було сѣмъ рушницъ, порохъ и кулѣ, то хто хотѣвъ ишовъ на мисливство. На островѣ вело ся чимало лисиць. Нашей мореплавцѣ били ихъ для смухи — думали смухи збирати та продати потѣмъ якъ вернуть ся до дому. Опрѣчь того були тамъ ще оленѣ та бѣлы ведмедѣ. Але доси нѣхто ще не вбивъ бѣлого ведмедя.

Рушницъ не ставало на всѣхъ, и не кождый мѣгъ стрѣльцювати тодѣ, якъ хотѣвъ. До того де кому напр. кухарямъ и нѣколи було. Тымъ то отаманъ порадивъ, щобъ якъ хто що вѣе, то нести до гурту, а потѣмъ уже, якъ що Богъ поможе повернути ся до дому, подѣлити ся шкѣрами чи грѣшми усѣмъ рѣвно. Усѣ на те пристали, такъ робили.

Обѣдати зѣходились усѣ въ одинъ часъ. Пообѣдавши не сидѣли въ хатѣ. Хочъ и якъ роптало товариство, але отаманъ усѣхъ знову выгонивъ на дворъ та все лякавъ цингою. Хиба вже дуже великій морозъ бувъ, то милувавъ. Усѣ знали, яка страшна то хороба — цинга и слухались.

У вечерѣ щодня отаманъ читавъ евангелію. Усѣ слухали пильно. Инодѣ Гордій дещо и выяснявъ. Середь снѣгѣвъ та кригъ, середь пѣвночного океану чуло ся Христове слово. Те слово пѣднимало нещасливымъ лю-

дямъ въ гору ихъ пониклого духа, робило ихъ дружнѣйшими и добрѣйшими одного до одного.

Скоро прийшла и зима. Черезъ мѣсяць пѣсля Покровы сонце вже не свѣтило бѣльшь. У день було темно, якъ и въ ночи. Такъ завсѣгды буває зимою у тыхъ краяхъ. Выходити зъ хаты доводилось тѣльки разъ на день. До того ще и морозы були такі люті, що духъ перехоплювало, а вѣтеръ мовъ ножемъ лице рѣзавъ. Усе замерзало и робило ся таке тверде, якъ камѣнюка. М'ясо, лѣй були такі тверді, що ледве сокирою врубаєшь. Сумно и тяжко було теперъ нашому товариству сидѣти у хатѣ. Каждый почавъ робити яке небудь дѣло. Двомъ сподобалось ковалювати. Зъ великого залѣзного гака, що взяли зъ корабля, они змайстрували собѣ вершляхъ. Зъ камѣнюки зробили ковадло. Тодѣ почали кувати зъ усякихъ залѣзнихъ уламкѣвъ, котрыхъ зъ корабля набрали. Они поробили списы и ножѣ великій та кажуть: „Може здадуть ся.“

Други почали майструвати пастки на лисиць. Се було не погано, бо пороху було не богато и треба було его беречь. Поставили пастки. Звѣры ловили ся, и смухи зъ звѣрѣвъ складали ся до купы.

Такъ день минавъ по дню. Тымъ часомъ у товариства подерлася одежда, въ котрѣй они прийшли на островъ. Треба було шити нову. У нихъ були оленячі шкѣры. Зъ нихъ они почали шити собѣ одежду. Але упередъ треба було ихъ для сего виробити. Почали ихъ чинити.

Шкѣры спершу мочили у снѣговѣй водѣ доти, поки ажъ починала злизити зъ нихъ шерсть. Шерсть ичищали. Тодѣ шкѣры сушили и мыли у рукахъ, ще и оленячимъ лоемъ поливали. Зъ сего шкѣры робили ся мяхкій. Але тѣ шкѣры, що треба ихъ було на кожухи, мочили

у водѣ тольки сутки (годину), а потѣмъ такъ саме мяли, лоємъ поливаючи.

Тодѣ починали краяти, а покраявши — шити. Голокъ у нихъ не було. Ковалѣ покували имѣ поганенькїи шила. Нитокъ тежѣ не було. Они розкрутили ливву и наплели тоненькихъ вѣрвовочокъ. Ними и зашивали. Такъ пошили собѣ усяку одежу и обуву. Одежа була не дуже чепурна, та за те мѣцна и тепла. А якъ тепла, то и добре, бо небуло имѣ лютѣйшого ворога, якъ холодъ.

Свѣтили увесь день. Свѣтили каганцемъ зъ лою.

У вечерѣ отаманъ и теперъ що дня читавъ. Потѣмъ балакали, казали казки, инодѣ и спѣвали.

Одного разу у вечерѣ выйшли де-якїи зъ товариства на двѣрь и побачили, шо небо на пѣвнѣчь дуже потемнѣло, ажь чорне зробило ся. Тольки не все, а пѣвкругомъ. Почали дивити ся, шо далѣ буде. Чорне пѣвкруже почало вѣдъ краю бѣлѣйшати спершу вузькою стягою, а далѣ все ширше и ширше. Незабаромъ на небѣ простягла ся ясна дуга вѣ аршинѣ завширшки. Дуга була бѣла и мовѣ трохи блакитна. Дуга ворушилась: то вѣ гору пѣднимала ся, то внизѣ ссувала ся; далѣ почала хитатись то лѣворучѣ, то праворучѣ. Такъ тягло ся довго, мабуть зъ годину. Тодѣ дуга захвилювала ще бѣльше и вѣ де-якихъ мѣсцяхъ мовѣ попровалювала ся. Вѣдтѣля вѣдразу вылетѣли огнянїи стовпы червонїи, зеленїи, темнїи, блакитнїи. Стовпы вылѣтають до середини неба, хвилюють ся, то зѣходять ся, то розѣходять ся, то пригасають, то знову ще бѣльше палають. Усе небо мовѣ зайняло ся, наче море огняне зробило ся.

Свѣтъ пѣшовѣ усюды. Мовѣ запалали, зайняли ся гора и долина; снѣгъ, крига заблищали рѣзнофарбными

огнями. Усюды земля сяла. Здавало ся мовь на землю збшло якесь огненне сяюче и блискуче царство.

Се було — полярне сяєво. Оно буває тѣльки по тыхъ холодныхъ краяхъ.

Оно було часто у добру годину. Товариство раде було, що хочь години двѣ видко було. Тодѣ они ходили стрѣляти оленѣвъ або становити пастки на лисиць та на песцѣвъ.

VII. Гостѣ.

Одного разу, якъ було таке сяєво, шестеро зъ товариства пѣшло зъ рушницями стрѣляти оленѣвъ; осьмеро пѣшли обглядѣти и знову постаповити пастки. Дома збстало ся тѣльки шестеро. Трое спали. Гордїй сидѣвъ и щось копирсавъ. Иванъ майструвавъ пастку; ще одинъ выстругувавъ колодочку на ножа.

Вѣдразу почули всѣ, що стеля затрусилася и затрѣщала. Усѣ трохи перелякались. Отаманъ уставъ и пѣшовъ подивитись, що тамъ таке. Вѣнъ вѣдчинивъ двери, вызирнувъ, але заразы же вернувъ ся, двери знову зачинивъ, ще и засунувъ. Усѣ спытали ся: „Що тамъ таке?“

А вѣнъ каже: „Ведмедѣ на хатѣ — ажъ трое.“

Усѣ перелякали ся та и не потроху. Бѣлый ведмедѣ живе тѣльки на пѣвночи. Вѣнъ мае великїй бѣлый смухъ; сей обороняе его вѣдъ холоду. Живе вѣнъ часомъ на земли; часомъ на пливучихъ крижинахъ — де ѣжи ему бѣльше, тамъ и живе. А ѣсть вѣнъ саме мясо. Море часто выкидае на береги дохлу рыбу, дохлыхъ китѣвъ, тюленѣвъ або моржѣвъ. Вѣнъ те все жере. А якъ того нема, то долѣзе и до гнѣздъ морскихъ

птахо́въ — поѣсти яйца и пташеня́ть. Ино́дѣ ловить тюленѣ, а то и на сонного моржа нападе́ — якъ що подужае, то и зѣсть. Плавае и по́рнае дуже добре. Сила у него велика и стрѣтись зъ нимъ небезпечно.

Иванъ каже: „Се они почули нашъ харчъ — будуть теперъ добуватись.“

А другій пытае ся: „Та якъ же они на хату влѣзли?“

Иванъ каже: „Та біля хаты стояла ломака — мабу́ть по той ломаць.“

Отаманъ каже: „Нѣчого дурно часъ гаяти балакаючи. А то они намъ и хату розвалю́ть. Треба боронити ся.“

У нихъ була то́льки одна рушниця, бо всѣ инші́ — стрѣльць позабिरали. Отаманъ скоренько е́ь набивъ, тодѣ заткнувъ за поясъ сокиру. Де хто взявъ списа, а де хто сокиры. Коли чують уже біля дверей ведмѣдь скребе. Иванъ то́льки вѣдчинивъ двери, а ведмѣдь у хату лапо́ю. Якбы не вѣдскочивъ Иванъ, розмѣжчивъ бы ему голову ведмѣдь. Але тои-жь митѣ Гордій стрельнувъ звѣрови просто у пику. Ведмѣдь зареѣввъ и подавъ ся назадъ. Дѣдъ Панасъ тымъ часомъ по́дскочивъ та и причинивъ двери. Ведмѣдь розлютовавъ ся. Вѣнъ почавъ ще дужче шкрябати ся у двери.

Отаманъ каже: „Такъ вѣнъ и двери поламае. Якъ одинъ, то ще нѣчого, а якъ и тѣ злѣзуть та всѣ сюды. Тутъ они насъ подавля́ть. Треба вылѣзти у вѣкно.“

Нѣхто не хотѣвъ лѣзти: Усѣ бояли ся. Отаманъ каже:

— Я полѣзу перші́й — хто ще?

Иванъ каже: „И я зъ тобою.“

Отаманъ говорить: „Мы выскочимо у вѣкно и вѣємо сего ведмедя. Тодѣ скорѣйше выбѣгайте у двери и пособляйте тыхъ бити.“

Гордій розбивъ крижину у вѣкнѣ и вискочивъ. За намъ Иванъ. На хатѣ було два ведмедѣ, а одинъ ламає дери. Гордій пѣдбѣгъ до него и стрельнувъ ему у бѣкъ. Ведмедѣ заревѣвъ и кинувсь на людей. Иванъ вдаривъ его списомъ. Але добре не влучивъ и ведмедѣ збивъ его до долу. Одна хвилина и була бѣ Иванови смерть. Але тужъ мить Гордій кинувъ рушницю, выхопивъ з-за поясу сокиру, пѣдскачивъ до ведмедя и розрубавъ ему голову. Ведмедѣ упавъ. Иванъ уставъ и каже: „Спасибѣ тобѣ, дядьку, а то я пропавъ бы.“

Гордій гукнувъ: „Выходьте!“ Усѣ повыходили зъ хаты, хто зъ чимъ.

Тымъ часомъ велика ведмедиця зъ ведмедчемъ побачили се и почали злазити зъ хаты по деревинѣ. Спершу почало злазити ведмедча. Дѣдъ Панасъ зъ Иваномъ кинулись, ухопились за деревину и вѣдкинули єѣ геть. Ведмедча гупнуло до долу и заревло. А про те заразъ устало и кинулось на дѣда Панаса. Та тутъ пѣдскачили иншій, и хто списомъ, а хто сокирою — вѣбили ведмедя.

Тымъ часомъ ведмедиця побачила, що ведмедча бють и стрибнула зъ хаты. Отаманъ ухопивъ списа та до неї, але тужъ мить она такъ вдарила по списови лапою, що вѣнъ переломивсь. Ведмедиця заревла люто и кибулась на людей. Она була такъ близько, що они вже чули єї горяче воиоче дыханє. Она вдарила отамана и обѣдрала сму лѣву руку. Але вѣнъ такъ луснувъ єѣ сокирою по лапѣ, що она ажъ завыла и ще бѣльшь розлютувалася. Тымъ часомъ дѣдъ Панасъ устроимивъ вѣй списа вѣ груди. А Иванъ пѣднявъ рушницю и вже встигъ єѣ набити. Вѣнъ стрельнувъ звѣрови просто вѣ око. Ведмедиця захиталася, заревла и закрутила головою. Кровъ залила вѣй очи. Отаманъ ще разъ

рубонувъ сокирою, другіи ему пособили. Ведмедица впала и єю добили. Усѣ скрикнули :

— Ну, слава Богу!

Тымъ часомъ другіи товаришѣ, що ходили на стрѣлство та до пастокъ, почули стрѣляне и тежъ попрѣбѣгали. Але имъ нѣчого вже було робити : три ведмедѣ лежали вбитіи. Они кажуть : „Осе такъ мисливство!“

А дѣдъ Панасъ каже : „Єге, було-бѣ мисливство, якъ бы ведмедѣ хату розваляли та влѣзли — усѣхъ бы подавили. Спасибѣ отаманови, що догадавсь, якъ вызволитись.“

Отаманъ бувъ трохи пораненый та и Иванъ тежъ. А проте всѣ були веселіи и радіи, що лиха збули ся. Отаманъ каже : „А ну, хлопцѣ, поки ще свѣтитъ, покѣнчѣмъ зъ ведмедями а то позамерзають.“

Заходились коло нихъ та радѣли кажучи : „Добріи кожухи будуть.“

Зъ ведмедѣвъ надрали ще и лою. А мясо можна ѣсти — его порубали и почепили на морозѣ до potrzeby. У нихъ теперъ було досыть свѣжого харчу.

Тымъ часомъ полярне сѣєво вже потахло, и всѣ пѣшли въ хату.

VIII. Весна.

День по дню — минуло такъ три мѣсяцѣ. Сѣчень уже кѣнчавъ ся, якъ трошки повиднѣйшало у день. Черезъ тыждень выявило ся и сонечко. Оно, якъ золота смужка, прорѣзало ся край неба, посвѣтило трошки та и сховало ся. Зрадѣло наше товариство, кажуть :

— Слава тобѣ, Господи! Не буде вже бѣльше безпросвѣтної ночи.

Що день сонце все доше свѣтило. Почало наше товариство частѣйше зъ хаты виходити, бѣльше здобичи приносити. А здобичи теперъ треба було, бо увесь харчъ поѣли — тѣльки здобичею и живили ся.

Прийшла весна. Потеплѣйшало. Почавъ снѣгъ тапути, побѣгли струмочки. Почавъ птахъ прилѣтати : поприлѣтали чайки и повенъ островъ галасу принесли; за чайками прилинули лебедѣ, гусы. Островъ наче оживъ теперъ, усюды чути було крикъ та кигикане пташине. А по горбочкахъ уже зазеленѣла травиця та мохъ кучерявый. Зѣтхнули люде широко, мовъ зъ ямы глубокои выйшли.

— Господи! яке то добро! — казавъ дѣдъ Панасть. — Яке добро!

И другіи казали: „Гарно! Абы тѣльки Богъ направивъ сюды корабель якій, щобъ выйти зъ сеи тюрмы!“

И они всѣ дожидали ся корабля, дожидали ся и выглядали що дна, що хвилины. А отаманъ каже:

— На нашъ островъ корабль не заходятъ. Скѣльки я ѣздивъ, нѣ разу тутъ небувъ. Але може якій корабель колю насъ ити-ме. Тѣльки треба, щобъ побачили насъ, щобъ знали, що на островѣ люде есть. Треба якусь признаку имъ дати.

— А яку-жь? пытаются ся.

— Та хочъ дручка высокого поставимо на березѣ, а на нему хоруговь бѣлу почепимо.

Такъ и вчинили: дручокъ высокій постановили, а на нему хоруговь бѣлу зъ сорочки зробили и почепили.

А днѣ ишли за днями. Весна проходила. Корабля не було. Отаманъ каже:

— Буде чи nebude корабель, а сидѣти безъ дѣла нѣчого. Ходивъ я учора по острову и бачивъ тюленѣвъ.

Усѣ спытали ся: „Справдѣ? тюленѣвъ?“

— Та тюленѣвъ же. Пывылазпн на берегъ, грѣють ся. Будемъ бити тюленѣ. Шкѣры намъ здадутъ ся та и само здасть ся.

А другіи пытають ся: „А сало на що?“

Отаманъ каже: „А Богъ его знае, чи прывде до насъ корабель, чи нѣ. Якъ що — боронь, Боже! — доведе ся намъ тутъ зновъ зимувати, то стане намъ тюленячій лѣй у великѣй пригодѣ. Нема у насъ вже нѣ топлива нѣ свѣтла, а тюленячимъ лоємъ можна намъ и топити и свѣтити.

Усѣ трѣхи зажурились подумавши про те, що може ще одну зиму доведе ся тутъ зимувати. Усѣмъ ажъ страшно стало, якъ згадали про те. Алежь усѣ бачили, що отаманъ правду каже и другого дня поклали ити тюленѣвъ бити.

Ранкомъ отаманъ повѣвъ усе товариство туды, де бачивъ тюленѣвъ. Тихенько пѣдѣйшли и глянули: увесь берегъ захрясь тюленями.

— Бачь якъ порозлягали ся! сказавъ Иванъ.

И справдѣ, розляглось ихъ багато. Усюды лежали сѣ морскі звѣры. Они пывылазили зъ моря и грѣли ся на сонци. Тѣло у нихъ довгасте, завдовинки зъ сажень — спереду ширше, а зъ заду вузше. У тюленя чотыри лапы. Переднѣ лапы коротенькѣ зъ пальцями, а помѣжь пальцями полотенце, — якъ у гуски. Се — щобъ плавати краще. Заднѣ лапы повернулись назадъ и зрослись, — здае ся, що то хвѣстъ, а то не хвѣстъ, а лапы. Голова у тюленя кругла и трѣхи на собачу пѣдѣбна. Та и якъ кричить тюлень то похоже до собачого гавканя. Товста шкѣра тюленяча уся въ шерсти; шерсть на спинѣ темно-сѣра зъ чорными плямами, а на пузѣ — руда. Тюленѣ годують своихъ дѣтей молокомъ. Жи-

вуть бѣльшѣ у водѣ, нѣжѣ на земли. Плавають дуже добре, а по земли ледви лазять. Та у водѣ бѣльшѣ якъ чверть години не можуть пробути: тюленевѣ треба вырнути, щобъ подыхати воздухомъ. Зимомъ тюленѣ пробивають кригу, щобъ выстромити у дѣрку морду и дыхати. Бѣдятъ тюленѣ рыбу, раковъ та рослины морской. Поповѣвши вылазять на берегъ або на крижини. Тутъ вѣдпочивають, на сонечку грѣють ся, а матери дѣти годують.

Ось и теперъ они повыходили на берегъ и лежали та куняли на земли. Були тутъ и старѣ вусатѣ тюленѣ — они спали на сонци вѣдкидавши лапы, були и матери зъ дѣтьми. Тюленята весело поглядали та штовхали одно одного. Они и не гадали, що ворогъ уже близко. А вороги вже пѣдходили, и отаманъ тихо казавъ:

— Обходѣте потихенько вѣдъ моря, щобъ дорогу имъ до воды запинити!

Люде почали обходити. У кожного була коротка товста ломака. Де вѣ кого були рушницѣ. Тихо-тихо идуть. Ось и зайшли вѣдъ моря. Тюленѣ и не ворухнуть ся — мабуть ще не доводилось имъ людину бачити. Тодѣ отаманъ:

— Рушай!

Усѣ кинули ся на тюленѣвъ. Тюленѣ дуже бѣзкѣ — они и вѣдѣватись не вмѣють. А люде бѣють ихъ ломаками по головѣ и такъ убивають. Хто мавъ рушницю, — спершу стрельнувъ, а потѣмъ узавсь за рулю та и почавъ рушницею тюленѣвъ по головѣ бити. Довго такъ били. Нарештѣ тѣ тюленѣ, що ще живѣ пѣзѣставали ся, мовъ прочунались — усѣ кинулись тѣкати. Лѣзуть, послѣшають ся, ажъ людей зъ нѣгъ збивають. Та лазять они дуже погано, тихо. Тымъ, поки

до воды долѣзли, ще багато ихъ побито. Нарештѣ якій живий зоставъ ся, ускочивъ у воду, и бити вже було пѣкого. Купы побитыхъ тюленѣвъ лежали на березѣ.

— Годѣ! — сказавъ дѣдъ Панасть и кинувъ ломаку. — Утомивсь!

И всѣ потомили ся. Пішли до дому ѣсти. Попоѣли, вѣдпочили. Тодѣ зновъ вернули ся до тюленѣвъ. Почали шкѣры и сало обдирати. Мясцо кидали — ѣсти его не можна: лоемъ тюленячимъ дуже воняе. Шкѣры и сало поперетягали до дому и поховали. Такъ проминувъ увесь день. Другого дня зновъ били тюленѣвъ.

IV. ЛѢТО.

Прійшло лѣто. Зимую сонце не сходило зовсѣмъ — була одна довга нѣчь. А лѣтомъ сонце зовсѣмъ не заходило — день и нѣчь плыве по небу. Ночи стали ся днями. Та невеселі тѣ днѣ були нашому товариству: Лѣто ишло, а корабля все не було. Отаманъ бачивъ се и звелѣвъ готувати ся на зиму. Товариство ходило по острову и збирало дерева и дошки; — ихъ выкидало море зъ побитыхъ кораблѣвъ. Се збирали дрова на зиму. Опрѣчь того збирали на островъ усе, що може горѣти, навѣть мохъ. Они такъ добре працювали, що назбирали досыть топлива. Але треба було и ѣжи готувати на зиму. Лѣтомъ живились бѣльшь птицею. Отаманъ звелѣвъ берегти порохъ и не переводити его на таку дробноту. Почали на птицю сѣльця становити. А Иванъ такъ примудрувавъ ся, що зъ якогось цѣпка, що зъ корабля взяли, зробивъ лука, а далѣ и другого. Поробивъ и стрѣлы зъ залѣзными накинешниками. Було чимъ стрѣляти птицю.

У товариства була одна кодола (лива) — взяли они єѣ зъ корабля. Отаманъ довго дививъ ся на неѣ, думавъ, а далѣ почавъ самъ и другимъ звелѣвъ розплѣтати єѣ. Росптели, вѣрвовочокъ накрутили та и сптели сѣтъ. Було чимъ и рыбу ловити. Такимъ побитомъ лѣтомъ усѣ мали що ѣсти. Але треба було дбати и на зиму. Они вѣдбирали бѣльшу рыбу и коптели єѣ. Пошастило вбити де кѣлька оленѣвъ та пару ведмедѣвъ. Мясо зъ нихъ тежъ скоптили и заховали у купѣ зъ рыбою. Такъ завчасу надбали на зиму досытъ харчу.

Одного разу Иванъ прибѣгъ до отамана: „Дядьку! тамъ то звѣрина!“

— Яка?

— А така пѣдхожа до тюленя, тѣльки бѣльша. Зъ рота кла великѣ стирчать. Лежить на крижинѣ.

Отаманъ каже: „Се мабутъ моржъ (кѣнь морскѣй).“

Пѣшовъ подивитись зъ Иваномъ — справдѣ моржъ на крижинѣ лежить, а крижина далеко вѣдъ берега. Иванъ каже: „Отъ, якъ бы вѣбити!“

Отаманъ каже: „Сего такъ не подужаєшь, зъ нимъ багато клопоту, якъ бити єго. Треба доброго списа, рушницъ та човна. Одного разу вѣбивъ я єго. Вѣнъ спавъ на крижинѣ такъ якъ осе. Мы пѣдѣхали до єго човномъ тихенько. Я кинувъ на него списа. А до списа привязує ся ремѣнь довгѣй, саживѣвъ 50 завдовшки, а на кѣнци ремѣня — бочка добра.“

— А на що жъ то? пытає ся Иванъ.

— Осъ слухай! — каже отаманъ. — Якъ ударивъ я єго, заразъ мы и подались зъ човномъ назадъ, навтѣки. Моржъ у воду. Мы выпустили ремѣнь зъ бочкою. Моржъ пѣрнувъ, та бочка глибоко не пускає а списъ зъ зазубнемъ зъ шѣ не вылазить. Моржъ роз-

лютувавсь, вирнувъ зъ воды подыхати, кипувсь на бочку, бе еѣ клами, а бочка тѣльки вѣдскакуе.

— Комедія! каже Иванъ.

А отаманъ каже: „А мы мерщѣй на крижину, забили товсту коляку и привязали до неи ремѣнь — теперь у насъ моржъ на приповѣ. Тодѣ намотали, скѣльки можна було, ремѣнь на коляку. Моржъ знову у воду, та вже ремѣнь покороччавъ такъ що разу: якъ вырне вѣнъ зъ воды, такъ мы и намотуемъ ремѣнь усе дужче та дужче на коляку.

А Иванъ пытае ся: А якъ що не вырне?“

Отаманъ каже: „Не можна ему не вырнути: дыхати ему треба. Моржъ не рыба, а звѣрь, такій якъ и тюлень, дыхае легенями, а не зябрами. Тымъ ему и треба выходити. Такъ мы и намотуемъ ремѣнь, поки притягли его до берега, — тодѣ и вбили зъ рушницъ та ломаками.

— Добре! — каже Иванъ.

А отаманъ говорить: „Инодѣ и не дуже добре буває: Часомъ не поспѣшишь ся ремѣнь зъ човна пустити, — каторжна звѣрина потягне ремѣнь, оберне човна и людей потопить.“

Иванъ пытае ся: „А багато зъ моржа користи?“

Отаманъ каже: „Зъ великого бѣльшь десяти пудъ сала та клы — зъ нихъ дещо виробляють — та шкѣра — усього рублѣвъ на пятьдесятъ.

— Отъ якъ бы вбити его! каже Иванъ.

А отаманъ вѣдмовляє: „Не вбешъ: нѣ на чому намъ пѣдѣхати до него. Та и бочки нема. Хиба може до насъ на берегъ приjde.“

Але моржъ не прийшовъ на островъ и его не вбили.

Лѣто вже минало. Корабля нѣякого не було. То-

вариство мушло тутъ ще зиму зимувати. Пожурили ся всѣ.

Х. Знову зима.

Знову зима на безлюдному холодному островѣ! Намучились люде и за ту зиму; думали, лѣтомъ до дому поѣдутъ, тольки и жили сею надѣєю. Але надѣя та одурила — доводилось ще жити тутъ въ осѣй тюрмѣ, що не замокъ а море єѣ замкнуло. Тяжко всѣмъ на серци, усѣ ходили, якъ прибиті. Одинъ отаманъ бувъ такій, якъ завсѣгды: не веселій та и не сумный, вѣнъ бо свѣой сумъ ховавъ глибоко у серци.

А зима вже прийшла. Вѣтеръ гуляє, страшній морозы наганяючи. Намѣтає вѣнъ величезній кучугуры зъ снѣгу и зновъ розмѣтає. Теперь було, здає ся, ще холоднѣйше, нѣжъ въ ту зиму. Тольки бія огню и було тепло. Двери не можна було вѣдчиняти: якъ вѣдчипишь, такъ усе инеемъ и вкрьє ся. Сумно сидѣти у хатѣ. Днѣ минають за днями и нѣчого нового не приносять. Усѣ думки, які були, передумали — нѣ про що бѣльшь и думати. Сумно! Страшна пудьга обцяла всѣхъ.

А до того ще усѣмъ дуже хотѣло ся спати, — такъ и хилило, такъ и валяло. Отаманъ знавъ, що се значить, знавъ якъ се небезпечно. Тымъ вѣнъ не дававъ нѣкому у день спати. Якъ тольки котрый не тодѣ якъ треба ляже, вѣнъ заразь до него:

— Чого лѣгъ! Геть, не лежи! Хиба не знаєшь, що цинга причепить ся?

И вѣнъ самъ дававъ усѣмъ прозвѣдъ, якъ робити: то дрова рубавъ, то грубки топивъ, то те, то се робивъ. Хочъ якъ було холодно, а вѣнъ хочъ на 10

хвилинь, а виходивъ зъ хаты. Деякі слухали ся его, а де які вже починали ремствувати:

— Не займай! Яке твое дѣло?

Они забули проте, що самі оббѣрали Гордія отаманомъ и оббѣрали ся слухати его. А якъ хто зъ слухняныхъ нагадувавъ имъ про се, они казали: „А ну его зъ его отамануванемъ — всѣ мы тутъ отаманы!“

Але Гордій ще не пускавъ отамануваня зъ рукъ. Вѣнъ якъ и ранѣйшъ порядкувавъ скрѣзь и дѣливъ ѣжу, дрова, свѣтло. Товариство сердило ся:

— Що вѣнъ дѣлить? Наче оно его? Адже оно наше, умѣсне: скѣльки хочемо, стѣльки и беремо.

Але Гордій знавъ, що якъ брати ѣжи и дровъ стѣльки, скѣльки хочешъ, то ихъ не стане на зиму — доведе ся вмирати зъ голоду и зъ холоду. И вѣнъ не пускавъ товариству и не дававъ ему въ сему порядкувати. Тѣльки вже въ одному они иѣякъ не слухали его: спали у день и не выходили на свѣже повѣтрѣ.

Незабаромъ виявилось, до чого се доводило. Кирило, той, що колись Иванъ вытягъ его зъ воды, занедужавъ. У него попухли колѣна, ясла тежъ порозпухали, кровь зъ нихъ иде. Потѣмъ порозхитувались зубы и powyпадали; глоткою пѣшла кровь. У него була цинга.

Зъ корабля узято було де які лѣки вѣдъ цинги. Гордій спробувавъ лѣчити, та не пособило ся. Хорый усе бѣльшъ та бѣльшъ занепадавъ на силу. Потѣмъ вѣнъ згубивъ память, блудивъ словами. Усе ему здавало ся, що вѣнъ вертае ся до дому, до молодои жѣнки. Вѣнъ зъ нею не наживъ ся, вѣнъ тѣльки пѣвроку зъ нею живъ. Вѣнъ любивъ еѣ.

— Галько! — кричавъ вѣнъ борсаючись. — Галько! Иди сюды! Хиба не бачить! що я приѣхавъ? Иди! Чого жъ ты не идешъ? Господи! она не иде, ити не хоче!

Хорый страшенно мучивъ ся, кидавсь, плакавъ. Сумно и понуро дивились на него товаришъ. Передь смертю хорый опамятавъ ся. Вѣнь попрощавсь зъ товаришами. Вѣнь прохавъ ихъ вѣдзести привитане жѣнцѣ и благословене дитинѣ, котрой вѣнь ще и не бачивъ. Потѣмъ вѣнь пѣдвѣвъ ся, хотѣвъ ще щось сказати, але тѣльки скрикнувъ: „Галько!“ и впавъ мертвый на лаву.

Треба було ховати товариша. Его загорнули у оленячу шкѣру и положили на лавѣ. Треба було хоч прочитати надъ нимъ молитвы. Усѣ дожидали ся, що се зробить отаманъ. Але теперь вѣнь стоявъ осторонь біля вѣкна, дивлячись на двѣрь. Вѣнь мовъ не бачивъ, що навкругъ него робило ся. Дѣдъ Панасъ пѣдѣйшовъ до него и доторкнувъ до плеча Гордѣй вѣдразу обернувъ и дѣдъ Панасъ побачивъ, якъ по его щоцѣ скотилась важка пекуча сльоза. Дѣдъ мовчки показавъ отаманови на хорого и пѣшовъ.

Гордѣй узявъ молитовника и прочитавъ надъ мертвымъ молитвы. Тодѣ его понесли зъ хаты. Копати яму въ земли и зовсѣмъ не мѣжна було за глубокимъ снѣгомъ, та и земля тверда була зъ морозу, якъ камѣнюка. Тымъ мерця поховали до весны у снѣгу. Поховавши, довго стояли надъ могилкою и каждый думавъ. „А що, якъ усѣ повмирають именѣ доведе ся самому тутъ мучитись?“

Потѣмъ повернули ся до дому. Непривѣтна чорна хата здалась имъ ще непривѣтнѣйшою, ще похмурѣйшою. Важко було въ нѣй. Але ще важче стало, якъ занедужавъ другѣй, потѣмъ третѣй товаришъ. Хочъ бы пѣшовъ куды, хочъ бы втѣкъ вѣдъ сихъ недужихъ, побитыхъ смертельною хоробою! Але втекти було нѣкуды, и товариство мусѣло що хвилины бачити, якъ хороба вбивала людей, якъ люде вмирали. И въ каждого въ головѣ стояла думка: „Може и я незабаромъ...“

Нарештѣ они вмерли, и ихъ поховано. Товариство зовсѣмъ занепало духомъ. Казали:

— Намъ усѣмъ умирати доведе ся.

Отамана вже нѣхто не слухавсь. Харчу, дрова тягли якъ попало. Гордій хотѣвъ бувъ сперечати ся, не давати, умовлявъ, але почувъ одно: „Однако намъ умирати!“ А рудый Гаврило, — найзадерикуватѣйшій зѣ всього товариства, — одного разу трохи сокирою не вдаривъ Гордія, якъ той хотѣвъ не дати ему чогось. Гордій побачивъ, що вѣнъ бувъ передъ очманѣлыми зѣ довгого горя и муки людьми. Вѣнъ зрозумѣвъ, що зѣ ними нѣчого не поробишь и оступивсь. Товариство почало робити, що хотѣло. Тѣльки Иванъ одинъ прихильный бувъ до Гордія и слухавъ его у всьому.

XI. Незгода.

Такій ладъ не мѣгъ довго держати ся. Саме товариство незабаромъ побачило, що у него не стає харчу. Хоч они и казали, що все одно имъ умирати, але жѣ тутъ злякали ся. Имъ ще хотѣло ся жити. А ѣсти вже було затого нѣчого. Ще два товаришѣ вмерли зѣ цинги та и зѣ поганой ѣжи. Се ще додало имъ усѣмъ ваги на серци. Одного разу усѣ сидѣли у вечерѣ у хатѣ. Всѣ були потомлені. Отъ уже третій день они блукають по острову, але не стрѣли не тѣльки ведмедя або оленя, навѣть и въ пасткахъ нѣчого не було. Сьогондѣ у ранцѣ зѣли останній шматокъ мяса и пѣшли шукати здобичи, а еи не було. Бачили бѣлого ведмедя — вѣнъ мабуть и зѣоставъ ся на островѣ. Але вѣнъ зробивсь сторожний, не пѣпускає до себе такъ, щобъ можна було встре-

лити. Єго вже кільки разів бачуть и нїякъ не підійдуть до него. Повернули ся до дому безь нїчого. Теперь усѣ сидѣли голоднїй, похмурїй, нїхто и слова не промовивъ. Здавало ся: важка хмара налягла па всѣхъ. Нарештѣ хтось сказавъ: „Подивїть ся у коморѣ... Може ще є що..“

Але другїй сурово глянули на него: „Що тамъ є? Нїчого нема! все выѣли, — доведе ся здыхати зъ голоду!“

Хтось невтерпїввѣ и зѳтхнувъ: „Господи! за що ты насъ такъ караєшь?“

Дѣдъ Панасъ тежъ зѳтхнувъ и сказавъ: „За нашїй грѣхи, мабутъ.“

Рудый Гаврило скочивъ зъ мѣсця. Вѳнъ звичайно дуже багато ївъ и теперь бѳльшь вѳдъ усѣхъ терпїввѣ зъ голоду. Очи єму блиснули:

— За якїй грѣхи? — ревнувъ вѳнъ. — За якїй грѣхи? Чому не приховали на зиму харчу? Хто виненъ? Отаманъ повиненъ бувъ се зробити! Чому вѳнъ не зробивъ?

И вѳнъ зненависно глянувъ на Гордія. Гордїй сидѣвъ у кутку біля каганця и читавъ собѣ тихенько євангелїю. Гаврило побачивъ се и єго мовъ хтось підтовхнувъ. Вѳнъ скрикнувъ.

— Бачь! вѳнъ книжочки читає а про те му бай-дуже, що люде здыхають зъ голоду!

Усе товариство скаламутило ся. Усѣ були змученїй, у всѣхъ головы палали. Они не розумѣли до путя, що они роблять. Имъ и справдѣ здало ся теперь, що Гордїй тѳльки книжку читавъ а про ихъ єму и байдуже. Они забували те, що и вѳнъ такъ саме нїчого не ївъ якъ они. Они скочили зъ мѣсця. Блѣдїй облича почер-

вонѣли, очи зайняли ся гнѣвливымъ, дикимъ огнемъ. Они кричали, гвалтували. Они кинули ся до Гордія и закричали:

— Чому не надбавъ скѣльки треба на зиму? Твое дѣло було: ты отаманъ!

Гордій згорнувъ книжку и уставъ. Обличе ему було блѣде, але спокѣйне. Вѣнъ вѣдмовивъ:

— Я надбавъ, скѣльки можна було. Вы самі знаєте, що бѣльшь не можна було.

Они се знали, але теперъ они нѣчого не розумѣли. Они кричали:

— А де жь оно подѣло ся, коли ты надбавъ? Чому жь его не стало на всю зиму.

Гордій вѣдмовивъ: „Его стало бѣ, якъ бы вы не брали безъ путя. Я не велѣвъ брати, але вы мене скинули и почали робити, якъ знали.“

У сему була правда. Але зновъ и сего они теперъ не розумѣли. Имъ здавало ся, що Гордій — и тѣльки вѣнъ — виненъ у всьому. Гаврило подскочивъ до него и скрикнувъ: „Бреше вѣнъ! бий его!“

На круги були роздрочені, збожеволѣли зъ голоду люде зъ дикими страшными обличами. У головахъ имъ запоморочило ся. Гаврило ухопивъ бувъ Гордія за плече. Але сеи-жь хвилины хтось выскочивъ зъ купы, скинувъ геть Гаврилову руку, ставъ поручъ зъ Гордіемъ и скрикнувъ: „Що вы робите?!“

Се бувъ Пванъ. Але Гаврило, зовсѣмъ розлютований, вѣдштовхнувъ его:

— Геть, собака! Бийте его!

Ще мить одна, и вся ся дика юрма кинулась бы на Гордія.

Але сеи жь хвилины вѣнъ однимъ порухомъ вѣдкинувъ вѣдъ себе Гаврила геть и выступивъ упередъ.

Усѣ — самі не знати якъ — подали ся. Гордій глянувъ имъ у очи и спокійно промовивъ:

— Вы хочете мене вбити? Убийте, якъ ще не боитесь Бога. Тільки и за що?

Юрма не стерпѣла сего погляду и сихъ слівъ. Она оступилась назадъ. Але она ще не розходила ся. Гордій казавъ далѣ.

— За що жъ вы мене вбете? Чи я виненъ, що корабель побила крига?

Вѣнъ у сему вѣнъ не виненъ — се ще они могли розумѣти. Они се зрозумѣли и почали думати. А Гордій казавъ:

— А може я виненъ тымъ, що мы на островъ вийшли?

Нѣ и въ сему вѣнъ не виненъ, — инакше не можна було. Они се розумѣли, бо вже думали.

— Чи може я виненъ, що корабель лѣтомъ ие прийшовъ.

Нѣ, нѣ, вѣнъ не мѣгъ сему пособити!

— Вы бачите, що не моя въ сему провинна. Не моя провинна, що и харчу не стало. Вы самі знаєте, що якъ бы берегти его, то его сталобъ. Але вы сокирою прогнали мене вѣдъ него.

Теперь усѣ се почувли и зрозумѣли, бо те полумя, що обхопило було имъ груди, погасло. Они не мали чого казати. Мурмочучи, якъ звѣры прогнані, вѣдходили они назадъ и сѣдали по темныхъ куткахъ. А Гордій казавъ далѣ: „На що такъ духомъ занепадати? Богъ усе зможе зробити. Може Богъ дасть намъ завтра здобичь.“

— Де вона вѣзьме ся? озвавъ ся хтось. Але Гордій вѣдмовивъ:

— Не вмерли доси, — не вмеремо и далѣ!

И всѣмъ у серци заяснѣла чогось якась маленька

надѣя. Они бо всѣ такъ хотѣли надѣяти ся! И всѣ мовѣ вѣджили трохи. Зѣ сею надѣєю вѣ серци полягали и спати.

ХІІ. Ведмѣдь.

Другого дня Гордій узявѣ рушницю и вѣйшовѣ зѣ хаты. Вѣнѣ хотѣвѣ знайти ведмедя и вѣбити его. Вѣдѣ сего залежало жите его и его товаришѣвѣ. Вѣнѣ пѣшовѣ на схѣдѣ сонця берегомѣ. Вѣнѣ пройшовѣ уже багато, якѣ помѣтивѣ здалека ведмедя. Звѣрѣ сидѣвѣ коло берега на кризѣ и дививсѣ у низѣ.

— Що вѣнѣ робить? — подумавѣ Гордій. Вѣнѣ почавѣ придивляти ся, сховавши ся за скелю. Вѣдѣ скелѣ до ведмедя було сажнѣвѣ сто. Незабаромѣ Гордій помѣтивѣ, що ведмѣдь сидѣвѣ надѣ якоюсь продуховиною у кризѣ и ждавѣ. Чого вѣнѣ дожидавсѣ?

Проминуло кѣлька хвилинь. Вѣ продуховинѣ щось зачорнѣло. Тужѣ хвилину ведмѣдь обхопивѣ обома лапами те чорне и вытягѣ зѣ его. Се бувѣ тюлень. Гордій подумавѣ. — Такѣ ось якѣ ведмедѣ тюленѣвѣ ловлять!

Ведмѣдь задавивѣ тюленя и понѣсѣ его на берегѣ стрибаючи зѣ крижини на крижину. Вѣнѣ бѣгѣ просто вѣ той бѣкѣ, де бувѣ Гордій. Бачивши се, той ще дужче прихиливѣ ся за скелю. Вѣнѣ притаѣвѣ духа и ждавѣ. Вѣтерѣ бувѣ не вѣдѣ его, а на него вѣдѣ ведмедя, тымѣ ведмѣдь не мѣгѣ чути его. Звѣрѣ добѣгѣ ажѣ пѣдѣ скелю и зупинивсѣ. Вѣнѣ положивѣ тюленя передѣ себе. Тодѣ повернувѣ головою туды и сюды и почавѣ нюшити. Вѣнѣ почувѣ ворога и зѣ тиха загарчавѣ. Вѣнѣ уже думавѣ про те, чи не пѣти ему обѣдати кудыинде. Але поки вѣнѣ думавѣ, Гордій пѣднявѣ рушницю.

Рушниця цокнула. Ведмѣдь вѣдразу повернувся у той бѣкъ, де бувъ Гордій. Скеля не давала стрѣляти. Гордій вѣдразу выступивъ з-за неї. Передъ нимъ бувъ ведмѣдь всього ступнѣвъ на пять. Гордій нацѣливсь ведмедеви у сердце и стрельнувъ. Ведмѣдь упавъ.

Але вѣнъ знову уставъ. Вѣнъ выпроставъ ся; простягъ одну лапу, ухопивъ другою лапою жменю снѣгу и заткнувъ свою рану. Гордій державъ наготовѣ нѣжь. Ёго куля влучила ведмедеви просто въ сердце. Рука у него не тремтѣла. Вѣнъ кинувсь самъ до ведмедея и встроимивъ ему нѣжь у глотку. Ведмѣдь упавъ мертвий.

Сеїжъ мити Гордій почувъ скрикъ. Се Иванъ ходивъ поблизу, почувъ стрѣль и прибѣгъ. Вѣнъ побачивъ мертвого звѣра и скрикнувъ:

— Слава тобѣ, Господи! Не вже се ви самі его такъ?

А Гордій вытягъ ножа и каже:

— Треба скорѣйше зъ нимъ поратись, а то замерзне и зробить ся, якъ камѣнюка. Кличь товаришѣвъ.

Иванъ побѣгъ. Гордій тымъ часомъ бѣлувавъ ведмедея. Звѣрь бувъ величезный, зъ сажень завдошки. Зъ роту у него стырчали величезнїй клы. Ведмѣдь бувъ дуже сытый и важивъ бѣльшь якъ 30 пудѣвъ. Прийшли товаришѣ и хотѣли ѣсти сыре мясо — такъ выголодались. Але Гордій умовивъ ихъ сказавши, що се пошкодить имъ. Они послухались.

Гордій роздѣливъ ведмедея на чотыри частини и все се понесли до хаты. Незабаромъ усѣ ѣли.

Бережучи харчъ можна було прожити ведмежимъ мясомъ тыжднѣвъ зо-два. А тамъ може ще що Богъ пошле. Бувъ уже початокъ лютого. Сонце вже починало свѣтити — повертало на весну. Але чи схоче товари-

ство берегти їжу? Гордій забалакавъ про се. Усѣ скрикнули:

— Роби якъ знаєшь, а то пропадемо. Дѣли и бережи, щобъ стало!

Теперь товариство зновъ почало слухати ся Гордія. — Черезъ три днѣ имъ знову пощастило — убили пару оленѣвъ. Одного вбивъ Гордій, а другого рудый Гаврило. Гаврило самъ принѣсъ и вѣддавъ оленя до схову Гордієви. Тяжко було доживати сю зиму. Але якось дожили.

ХІІІ. Човенъ.

Прийшла весна — знову полегшало. Але нѣ одного вѣтрила и доси не видко було на мори. Товариство могло бояти ся, що и се лѣто до нихъ нѣхто не зазырне и они ще мусять зимувати на сему островѣ. А скѣльки зимъ они ще тутъ зимувати-муть? Богъ знае!

Прийшло лѣто. Одного разу Гордій пѣшовъ пошукати щось у коморѣ. Перевертаючи усякій мотлохъ, що бувъ тамъ, вѣнъ помѣтивъ якусь скринку. Вѣнъ вытягъ єѣ и заразъ же пѣзнавъ. Она була зъ корабля. Єѣ якъ перенесли та поставили сюды, такъ и забули, закидавши мотлохомъ усякимъ. Що въ нѣй було? Гордій вѣдчинивъ єѣ и трохи не скрикнувъ зъ радощѣвъ. Тамъ лежала прозорна трубка. Пѣдъ нею бувъ якійсь папѣръ. Гордій розгорнувъ єго. Се бувъ плянъ земель и пѣвнѣчного моря.

Нѣчого не кажучи нѣкому, Гордій забравъ и трубку и плянъ, и пѣшовъ на гору. Вѣнъ вылѣзъ ажъ на вершину и почавъ дивити ся у трубки. У прозору трубку далеко видко. Гордій глядѣвъ на всѣ боки и вѣдъ разу скрикнувъ зъ радощѣвъ: по той бѣкъ ихнього острову

зовсімъ выразно видко було другій великій островъ, а тамъ ще островець. Якій се бувъ островъ.

Вздивши Гордій по моряхъ звыкъ розбирати по троху пляны зъ землѣ. Вѣнь розгорнувъ свѣй плянъ и почавъ роздивляти ся. Вѣнь роздивлявся довго, довго думавъ, зновъ починавъ дивити ся у трубку, ажъ поки вневнивъ ся. Тодѣ вѣнь усмѣхнувся и поспѣшаючись полѣзъ зъ горы. Але чого жъ вѣнь радѣвъ?

Вѣнь нѣчого поки не сказавъ товаришамъ: Увесь день вѣнь щось думавъ та розмѣрковувавъ. Пришовъ вечѣрь, усе товариство було дома. Тодѣ Гордій, забалакавъ. „Слухайте, що маю казати! Може Богъ пѣшле намъ волю.“ — Серця усѣмъ стрепенули ся, усѣ уха понашорѣшували ся. А Гордій казавъ: „Знайшовъ я у нашѣй коморѣ прозору трубку. Мы и не знали про неѣ, що она есть. Я пѣшовъ зъ трубкою на гору, дивився и побачивъ не далечко вѣдь насъ островъ.“

— Островъ? запытали ся всѣ — Якій? — Гордій каже: „Я роздивився по пляну. Выходить, що той островъ — Грумантъ (Шпїцбергенъ)“. Товариство спытало ся: „То выходитъ, мы біля Груманту живемо?“ Гордій сказавъ: „Еге“ — Дѣдь Панасъ здивувавъ ся: „То що намъ пособить се?“ Гордій каже: „Знасте, що на Грумантъ що року вѣзять люде бити тюленѣ. Якъ бы мы жили на Грумантѣ, то доси бѣ уже були дома. Переѣдемо на Грумантъ!“

Усѣ ажъ скрикнули зъ дива. Якъ то такъ — переѣдемо на Грумантъ! Хиба се легенька штука? До Груманту далеко. А на чому они вѣхати-мутъ? — Гордій пѣдождавъ, поки всѣ выбалакали, що хотѣли, а тодѣ сказавъ: „Мы розвалимо нашу хату и зробимо човенъ. Симъ човномъ пѣдемо на Грумантъ. Се правда, що вѣхати туды страшно. А зѣставати ся тутъ на зиму ще

страшнѣйше.“ — Товариство бачило, що Гордій каже правду — усѣмъ уже увѣривъ ся сей островъ. Але и у море ити середъ крижинъ у поганенькому човникови, тежъ було страшно. Одинъ каже: „Та се жь усе одно, що кинути ся въ море!“ — Гордій сказавъ: „То вмираймо зъ голоду на сему островѣ.“ — Почали сперечати ся. Менша частина хотѣла вхати, бѣльша — нѣ. Довго они сперечали ся, нѣякъ не могли поладнати. Тодѣ Гордій каже: „Ось слухайте, що я казати-му! Коли не хочете вхати, то и не треба. Але допоможѣть менѣ зробити човенъ, щобъ по вхати зъ трьома або чотырома товаришами. Якъ що Богъ поможе, я про вду на Грумантъ, до вдуся тамъ корабля, а тодѣ и по васъ за вдемо.“ — На се усѣ пристали. Поклали хаты не ламати, а розваляти тѣльки комору и зъ неи човенъ зробити.

Почала ся робота. Усе товариство працювало. За два тыжднѣ човенъ бувъ готовый. Зъ Гордїемъ вхало ще трое: Иванъ, дѣдъ Панасъ та ще одинъ. Они набрали собѣ харчу, одежи, пошили собѣ шатро зъ олеячихъ шкѣръ. Потѣмъ помолились Богу и по вхали. Якъ вхали, прощались такъ, мовъ на смерть ишли. И справдѣ небезпечно дуже було вхати. Дехто впевнений бувъ, що Гордій зъ товаришами не верне ся. Усѣ молились, що бѣ имъ щастило.

Море хвилювало. По нему плавало чимало крижинъ. Доводилось вдуци повсякъ часъ керувати човенъ про мѣжъ ними. Тѣльки такій гарный мореплавецъ, якъ Гордій, мѣгъ се робити. Инодѣ було такъ, що ось-ось крижина потопить човенъ. Але Гордій не выпускавъ зъ рукъ човна. Вѣнъ двѣ noci не спавъ, забувъ про вжу, и все тѣльки керувавъ. Дуже ему хотѣло ся на волю

На шасте бурѣ не було. Мореплавцѣ, добре натомившись и настрахавшись, доѣхали до Груманту.

Але на Грумантѣ нѣкого не було ..

Четверо мореплавцѣвъ розбѣяли своє шатро зъ оленячихъ шкѣръ и почали дожидати ся. Они вже прожили тыждень. У кожного була думка: „А що якъ нѣхто не приѣде? Одѣрвались вѣдь своїхъ, а користи нѣякои. Вертатись небезпечно“. Тѣльки Гордїй казавъ:

— Якъ що Богъ дасть намъ выратуватись, то тѣльки тутъ а не тамъ.

Але и ему було сумно.

Минувъ ще тыждень.

Одного разу пѣшовъ Гордїй, чи не вистрелить чого на харчѣ. Довго блукавъ, та нѣчого не здобувъ. Сѣвъ вѣдпочати на скелю.

Сидить та дивить ся у низъ. Навкруги скелѣ крутїй мохомъ позаростали. Далѣ берегъ, а ще далѣ — сине море. По морю бѣжать сердитїй хвилѣ, плещуть объ берегъ. Бѣла пѣна такъ и розсыпає ся по крайбережному пѣску.

Слухає Гордїй, якъ шумить море, а въ самого зъ журбы сердце рве ся. Згадалась ему слобода рѣдна. Згадалась ему хатка невеличка. У нѣй вѣнъ рѣсь змалку, якъ ще живїи були его батько и мати. И такъ ему схоѣло ся до дому, така нудьга его обхопила, що и не вымовишь.

Сумує Гордїй, а море шумить, плеще. Коли се зненацка здало ся ему .. здало ся ему, пеначе щось бѣле видко на мори. Чайка то бѣлокрила, чи вѣтрило кораблеве? Вступивъ очи Гордїй у ту бѣлу цятку. Ось вона бѣльшає, росте... Вѣтрило! вѣтрило! Се корабель иде! Ось уже и щоглы видко, ось...

Кинувсь Гордій як несамовитый зъ скелъ, бѣжить до товаришѣвъ, гукає:

— Корабель! корабель!

Прибѣгли тѣ до берега, а вже корабель выразно видко — просто до Груманту иде...

Що тутъ довго казати? Забравъ корабель Гордія зъ товаришами, заѣхавъ и на той островъ, забравъ останныхъ одинадцять чоловѣка и увесь ихъ скарбъ, що мисливствомъ они придбали.

Они вернули ся до дому. Смухи и шкѣры, що придбали на островѣ, они попродали и грошѣ подѣлили. Теперь устѣмъ — и Гордієви було чимъ жити. Але два роки на островѣ дали ся ему въ знаки: вѣцъ постарѣйшавъ и посивѣвъ за сей часъ.

Въ тов. Просвѣта можна дѣстати слѣдуючі книжки и молитвословы.

1.	Руска чит. для шкѣлъ серед. Партыцкого ч. II.	50	кр.
2, 3, 4.	Аритметика ч. II.	40	кр., III. 50 кр., IV. 55 "
5.	Геометрія для I. и II. класы Гимназ.	70	"
6.	Грамматика нѣмецка, пѣсля Дра Яноты	1	зр. — "
7.	Читанка нѣм. Дра Яноты для III. и IV. кл.	1	" 50 "
8.	Землепись (географія), Беллингера		. 45 "
9.	Исторія Пѣтца, ч. I. Свѣтъ старинный		. 60 "
10.	Ботаника, Гікля-Верхратского	1	зр. 20 "
11.	Минералогія проф. Полянського		. 50 "
12.	Фізика для низш. гім. проф. Полянського	1	зр. 40 "
13.	Руска читанка для II. гім. Ю. Романчука		. 80 "
14.	Народный молитвенникъ для дѣтей III. выд.		
	а) въ звычайной оправѣ		. 20 "
	б) въ лучшей оправѣ (хребетъ полотняный)		25 "
	в) цѣла оправа полотняна, береги золочені		35 "

101. Порадникъ для крамницъ	12 кр
102. Сагайдачный	7 "
111. Цѣсарь Франць Іосифъ І.	12 "
112. Нашъ законъ громадскій	30 "
114. Порадникъ лѣкарскій, Іос. Селоха	24 "
115. Повѣстки	8 "
116. Календарь на р. 1890	50 "
117. Силы природы	10 "
118. О управѣ жита и пшеницѣ	10 "
119. Про касы пожичковій	10 "
120. Рѣздвянка	10 "
121. Про городину, О. Степовикъ	15 "

II. КНИЖКИ, котрѣ „ПРОСВѢТА“ закупила або даромъ достала :

1. Нѣмецко-русскій словарь Ом. Партыцкого	1 злр. — кр.
2. Маруся, Квѣтки-Основяненка	10 "
3. Вечери на хуторі, повѣсти Гоголя, 2 томы	65 "
4. Непропаща сила, дра И. Пулюя	40 "
5. Правотарь русскій народный, Лукичъ Василь	2 злр. 50 "
6. Сербскі думи і пісні	1 злр. — "
7. Де-що про свѣтъ Божий	30 "
8. Розмова про небо и землю	12 "
9. Исторія рускои литературы, Ом. Огоновского томъ 1—170, томъ II— 3 зр. разомъ	4 злр. 70 "
10. Мѣзерѣвка. Написавъ Б. И.	10 "
11. Словарь руско-нѣмецкій, Желсхѣвского	12 злр. — "
12. Исторія Н. Костомарова ч. I.	50 "
13. Наші просвітні починки. Д. Т.	10 "
14. О Франциску Скоринѣ	10 "
15. Творы Навроцкого ч. I.	1 злр. — "
16. Выстава археол. львѣвска, 50. фотог. Тшемеского	6 злр. — "
17. „Кобзарь“, збѣрникъ квартетѣвъ	60 "
18. П'яньство, нещасте народа	5 "
19. Иванъ Гусъ Шевченка, музика Лисенка (на фортеп'янь)	50 "
20. Драматичнй творы Григ. Бораковского	1 злр. 30 "
21. Жѣвнотій вѣнокъ	2 " — "
22. Поезіи В. Масляка ч. I.	1 " — "
23. Марко Вовчокъ II. 25. III. — 15 кр.	40 "
24. Щедрѣвки и коляды	12 "
25. Литературна часть календаря зъ р 1886 и зъ р. 1887.	по 10 "
26. Проскурка Юр. Федьковича	10 "
27. Войскова такса	15 "
28. Про вывлащенє подѣ желѣзницѣ	15 "
29. Про выборы до сойму (друге выданє)	18 "
30. Про выборы до рады державной	10 "
31. О пожвчкахъ	13 "
32. Новый податокъ грунтовыи	15 "
33. О оп'янукахъ та кураторахъ	6 "
34. Кирилъ и Методій, рѣчникъ по	1 злр. — "
35. Ватра — стрыйскій альманахъ	1 злр. — "
36. Уторска Русь Лукича	15 "

37. Портретъ Тараса Шевченка		50	кр.
38. Карта Галичины, Буковины и угор. Руси		5	”
39. Степь, херсонскій альманахъ	1 злр.	50	”
40. Альбумъ заслуженныхъ Русинѳвъ		70	”
41. Устиновичъ, Ярополкъ драма		10	”
42. Дальшій водбитки до альбума засл. Русинѳвъ	по	1	”
43. Етнографія Славянщины		12	”
44. Гальшка Ом. Огоновского		15	”
45. Рускій спѣващикъ, збѳрникъ пѣсень 40 кр, оправный		50	”
46. Шляхта ходячкова. Гр. Григоріевича		15	”
47. Библіографія И Левицкого, I—IV. выпускъ по	1 злр	—	”
48. Скажѳмъ собѳ правду въ очи. Обачный		10	”
49. Законъ о загальномъ ополченю		45	”
50. Minorit�tsvolum Dr. Smal Stocki		50	”
51. Исторія Руси. Стефанъ Качала	1 злр.	50	”
52. Историчный монографія М. Костомарова	2	15	”
53. Княжій періодъ Руси-Украины. Г. Иловайскій ч. I.	1	56	”
54. ” ” ” ” ” ” ” ” ч. II.	1	85	”
55. Монографіѳ до Галицкой Руси	1	55	”
56. Исторія княз. литовского В. Антоновичъ	1	65	”
57. Богданъ Хмельницкій. М. Костомаровъ 3 томы	5	—	”
58. Prima vege, збѳрникъ поезій Ю. Шпайдеръ		10	”
59. Оповіданя Дан. Мордовца		10	”
60. Въ Карпатахъ Ивана Печун		10	”
61. Галицкіѳ образки Ив. Франка		10	”
62. Лихій день Григ. Григоріевича, комедія		10	”
63. Творы Степана Руданьского		10	”
64. Люборадскій повѣсть А. Свидницкого		30	”
65. Учебникъ спѣву. Ив. Кляпранъ		50	”

III. ФОРМУЛЯРЪ.

1. Дневнякъ касовый одна лібра		40	кр.
2. Книга довжшиковъ, одна лібра		40	”
3. Книжочка для позичаючого, 100 екс.		65	”
4. Запись або скриптъ, 100 екс.	1 зр.	—	”
5. Позовъ ить справахъ дробныхъ, одна лібра		25	”
6. Статутъ читальниъ вразѳ зъ поданемъ до Намѳстництва (5 примѳрничковъ статута и 1 прим. поданя)		2	”
7. Формуляръ для касѳ позичковыхъ на лады „Заком. Правды“ а) Книга касова, б) книга довжшиковъ, в) контрактъ купна одна лібра, г) книга мастку желѳзного, одна лібра по		40	”
д) Книга мастку подручного, е) протоколь одна лібра		45	”
8. Повномочіѳ одна лібра		40	”
9. Контрактъ купна взѳръ а) б) в) лібра по		40	”
10. Поданя о экс- и интабуляцію права власности, взѳръ а) б) в) г) ліб. по		40	”
11. Написы до поданъ о интабуляцію лібра		20	”